

A szerzői jog jövője

Változások a közös jogkezelés területén

Jelige: A művészet lépcsőfok egy jobb világ felé.

Budapest 2012.

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés	3
II. Közös jogkezelés	6
1. A közös jogkezelés és annak versenyjogi megközelítése az Európai Unióban	7
2. A CISAC döntés	10
3. Közös jogkezelési típusok	12
III. A magyar szerzői jog változásai.....	15
1. Fontosabb jogszabályi változások.....	16
2. Közös jogkezelő szervezetek versenyhelyzetben.....	17
3. A közös jogkezelés digitális környezetben	19
4. Fájlmegosztás.....	21
5. Nemzetközi megállapodások	24
IV. A szerzői jogok érvényesítése a digitális világban	25
1. Digital Right Managment	26
3. Creative Commons.....	28
V. Szükségszerű-e a közös jogkezelők monopolhelyzete?	31
VI. A közös jogkezelő szervezetek és a gazdasági verseny szabadsága	33
VII. Összegzés	36
VIII. Irodalomjegyzék.....	38
IX. Forrásjegyzék	43
1. Nemzeti jogszabályok.....	43
2. Uniós jogszabályok.....	43

„Az igazi művészt nem kötik gúzsba a meglévő szabályok, ő nem vesz át egy megmerevedett sémát, hanem önmagából alakít ki egy új világot, s ennek felállítja sajátos törvényeit.”

/Szőnyi István/

„Mely az időt tuléli, halhatatlan;
Él az ecsetben, hangban és a dalban.

Halandó ember csak a föld pora;
De a művészet meg nem hal soha!”

/Reviczky Gyula/

I. Bevezetés

A technikai, művészeti alkotások az emberiség megjelenésével szinte egyidősek. Annak ellenére, hogy a szellemi alkotásokat régóta elismerik, a szellemi tulajdon fogalma meglepően későn alakult ki.¹ A szellemi alkotások két ága az iparjogvédelem, illetve a szerzői jog. A szerzői jog a polgári jog egyik különösen érdekes része. Különlegessége egyrészt új-keletű voltában rejlik, hiszen törvényi szabályozása alig néhány évszázados múltra tekinthet vissza hazánkban.² Másrészt a tárgyát képező tulajdon, vagyis a szerzői alkotás és a fölötte való rendelkezési jog terjedelmében.³ Harmadrészt az időhöz viszonyított relativitásában rejlik.⁴ A szerzői jog az irodalmi, tudományos és művészeti művek oltalmára hivatott, emellett bizonyos szomszédos jogok jogosultjainak védelmét is szabályozza.⁵

A szellemi alkotómunka eredményeként nem csak anyagi termékek jönnek létre, ezért a szellemi javak előállítói joggal tartanak igényt arra, hogy alkotói érdemeiket anyagi és erkölcsi elismerés övezze. A szellemi termékekhez fűződő tulajdonjogot ugyan csak

¹ MEZEI PÉTER: *A szerzői jog története a törvényi szabályozásig (1884: XVI. tc.)*. Jogelméleti Szemle, 2004. 3. sz.

² 1884-ben lépett életbe Magyarországon a szerzői jogot első ízben szabályozó törvény, az 1884. évi XVI. törvénycikk

³ GYERTYÁNFY PÉTER: *Meddig terjedjen még a szerzői jog?* Jogtudományi Közlöny, 2001. 9. sz., p. 337; 1999. évi LXXXVI. törvény a szerzői jogról 1.§ (továbbiakban Szjt.)

⁴ Szjt. 31.§.

⁵ A szerzői joggal kapcsolatos alapvető szabályokat a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXXVI. törvény (Szjt.) tartalmazza, de számos egyéb jogszabály is rendelkezik szerzői jogot érintő kérdésekről.

néhány évszázaddal ezelőtt kezdték jogilag elismerni, de a szerzői jog története ennél régebbi időkre nyúlik vissza. Az ókorból maradtak ránk olyan művek, amelyek alkotójának a nevét ismerjük.

A szerzői jogvédelem létrejöttének tárgyi oldalát illetően, technikai vagy dologi körülményét a könyvnyomtatás feltalálása adta, amelynek a segítségével a XV. század végétől sikerült az addig időigényes, és kizárólag emberek szűk csoportjának – általában szerzeteseknek – fenntartott kézi többszörözést felváltani.⁶ Amint azonban a kereslet megnőtt, úgy lépett előtérbe a szellemi megbecsülés mellett a vagyoni védelem szükségessége is. Immáron nem volt mindegy, hogy az alkotásból származó haszon az arra jogosult, vagy más, arra illetéktelen személy kezébe került-e. A modern kori szerzői jog történetét az angol Stuart Anna uralkodása idejére tehetjük, az 1709-es statútum elfogadásának idejére.⁷ Ez volt az első rendelkezés, amely a szerzőket nyilvánította a művek „haszonélvezőinek”. Korábban is adtak ki a könyvnyomtatásra vonatkozó monopóliumokat, de nem a szerzőknek, hanem a kiadóknak. Vagyis a szerzői jogi védelem a nyomtatott könyvek megjelenésével egyidős. Célja biztosítani a könnyen másolható termékek védelmét, főként a mai modern korban.⁸

A XIX. században már nyilvánvalóvá vált, hogy a szerzői jogokat csak nemzetközi együttműködéssel lehet hatékony védelemben részesíteni. 1886-ban a Berni Unió Egyezményben⁹ rögzítették a szerzői jog alapjait. A védelem a mű keletkezésétől fogva jön létre, és – a védelmi időn belül – a szerzőnek kizárólagos joga van a műve felhasználásáról rendelkezni.

Az elmúlt évtizedekig viszonylag egyszerűen lehetett a szerzői jogokat érvényre juttatni, hiszen a szerzők felhasználási szerződést kötöttek a kiadókkal, amelyek a megállapodásban rögzített feltételek szerint publikálták a műveket, majd a piaci szereplők közreműködésével eladták a vevőknek.

Az előbbiekből következik, hogy a társadalmi fejlődés szoros kölcsönhatásban van az emberek, illetve az általuk termelt és birtokolt javakhoz fűződő viszonyokkal. A polgárosodás során kialakult a magántulajdon, és törvényi megerősítést nyert annak

⁶ VIKMAN LÁSZLÓ: *A magyar szerzői jog fejlődésének áttekintése*. Infokommunikáció és jog, 5. évf. 3. sz. 2008. június. 124-130 o.

⁷ MEZEI PÉTER (2004) i.m.

⁸ A szerzői jog annak a korszaknak – a könyvnyomtatás korának – a jellegzetességeit tükrözi, amelyben kialakult. Ezt az angol neve tükrözi leghívebben: „copyright” – a példányhoz, illetve a példányok készítéséhez fűződő jog.

⁹ Magyarország csak 1922-ben csatlakozott az egyezményhez. Az egyezményt Magyarországon kihirdette az 1975. évi 4. tvr.

védelme.¹⁰ A szellemi alkotások – mint magántulajdon – gazdasági szerepének növekedésével egyetemben a személyhez fűződő jellegük lényege fokozatosan kezdett háttérbe szorulni, és a vagyoni jogosultságok kizárólagossága került előtérbe. Mindez elősegíti azon jogterületeken a piaci szemléletmódot, a szerzői művek forgalomképességének, valamint tulajdoni koncepcióként való figyelembe vételét, amelyek e szellemi termékeket szabályozzák.¹¹

A szerzői jogok gazdasági szerepe napjainkban egyre inkább növekszik, erre a legjobb bizonyíték, hogy az Európai Unió már egy ideje versenyjog szempontból veszi górcső alá e jogágat. De ne fussunk előre. Először is szeretném röviden ismertetni a közös jogkezelést, ami a szerzői jognak manapság egyik igencsak vitatott részterülete, utána pedig alaposabban elemezni magát a problémát.

¹⁰ LENKOVICS BARNABÁS: *Magyar polgári jog – Dologi jog*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2006.

¹¹ FODOR KLAUDIA FRANCISKA: *A digitális magáncélú másolás kompenzációjának lehetőségei*. Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle, 4. évf. 4. sz. 2009. aug. 65-88 o.

II. Közös jogkezelés¹²

Az első közös jogkezelő szervezet megalapítására Európában, Franciaországban került sor már a XVIII. században. Magyarországon e szervezetek története az Osztrák-Magyar Monarchia idejére vezethető vissza. A ma Artisjus néven működő egyesület eredetileg 1907-ben Írók, Zeneszerzők és Zeneműkiadók Szövetkezete néven alapított szervezetként indult.¹³

A közös jogkezelő szervezetek több mint kétszáz éves hagyományra tekintenek vissza. Meghatározó szerepet töltenek be a szerzők jogainak érvényesítésében, mely szerepkör ugyanakkor bizonyos adaptációs képességet feltételez a felhasználási módok változásaival összefüggésben, hiszen az új felhasználási területek minden esetben megkívánják a jogkezelők gyors és hatékony reakcióját ahhoz, hogy jogkezelő tevékenységüket erre a területre is kiterjeszthessék. Ilyen újabb – kihívást is rejtő – felhasználási terület a világháló, azaz az internet.¹⁴

A szerzői jogok egyik aktuális problematikája, hogy a társadalom részéről megjelent újfajta igény, a digitális formában ingyenesen hozzáférhető szerzői jogi tartalom megszerzése. A kérdés, hogy ez mennyire egyeztethető össze a szerzők érdekeinek megfelelő védelmével. Ezen egyesületek, valamint a védelemre létrehozott szervezetrendszerük megosztottsága¹⁵ is problémát jelent.

A közös jogkezelés gyakorlatilag egy-egy műtípus összes művére, a világrepertoárra vonatkozó összes felhasználási, engedélyezési vagy díjigény érvényesítési jogok egy kézbe helyezését jelenti. Legalábbis egy-egy ország és egy-egy felhasználási mód, mint például a sugárzás vagy hangfelvételre rögzítés tekintetében. A közös jogkezelést végző szervezetek létesítését, működését érintő nemzeti szintű szabályozást mindenütt kialakították, sőt a legtöbb tagállam rendelkezett a felügyeleti szervezetről is. Az Európai Unió tagállamainak közel egyharmada külön jogszabályban foglalta össze a közös jogkezelés szabályait, míg az általános európai jogalkotói gyakorlatnak a szerzői jogi törvényekben történő szabályozás tekinthető.

¹² 1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról, a továbbiakban Szjt. Szjt. 85.§

¹³ BOYTHA GYÖRGY - GYERTYÁNFY PÉTER - KARDOS GYULA - WELKER ÁRPÁD (lektorálta). *A Zeneszerzők Szövetkezetétől az Artisjus Egyesületig: 1907-2007: a zenei közös jogkezelés száz éve Magyarországon*. Kiadó: Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület, Bp. 2007. 256 o.

¹⁴ DEHIN, VIOLAINE: *The future of legal online music services in the European Union: a review of the EU Commission's recent initiatives in cross-border copyright management*. European Intellectual Property Review, vol. 32, issue 5. 2010. 220-237 o.

¹⁵ Külön közös jogkezelők a filmekre, - FILMJUS, zeneművekre – Artisjus, hanglezkiadókra – MAHASZ.

A közös jogkezelést, a közös jogkezelő szervezeteket érintő Európai Unió vívmányok; a hatályos szerzői jogi tárgyú uniós irányelvek,¹⁶ amelyek közül a műholdas műsorsugárzásra és a vezeték útján történő továbbközvetítésre alkalmazandó szerzői jogra és a szerzői joghoz kapcsolódó jogokra vonatkozó egyes jogszabályok összehangolásáról szóló, 1993. szeptember 27-i 93/83/EGK tanácsi irányelv tartalmazza az első legátfogóbb rendelkezéseket a közös jogkezelő szervezetek vonatkozásában. Az elmúlt években újra felerősödtek a viták a közös jogkezelést végző szervezetekre vonatkozó uniós szintű, harmonizált szabályozás szükségességéről, a jogi szabályozás módjáról, különösen az Európai Bizottság 2005. októberében elfogadott, online zeneszolgáltatással összefüggő ajánlása kapcsán.¹⁷

Az információs társadalom korában¹⁸ a szórakozás és a művelődés iránti keresletet ösztönző új technikai lehetőségek, eszközök, platformok révén a szellemi termékekhez való hozzájutás minden korábbi időszakhoz képest könnyebbé és olcsóbbá vált. Így a szerzői, és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok határokon átnyúló közös gyakorlása, annak hatékonysága napjainkban elismert gyakorlatnak számít.¹⁹

1. A közös jogkezelés és annak versenyjogi megközelítése az Európai Unióban

A Bizottság és az Európai Bíróság már a hetvenes évek elejétől kezdődően versenyjogi megközelítésben foglalkozott a közös jogkezelésre vonatkozó alapelvekkel.²⁰ Ennek során a közös jogkezelő szervezeteket három oldalról vizsgálták:

- a) a közös jogkezelő szervezetek és a tagjaik közötti viszonyban;
- b) a közös jogkezelő szervezetek és a felhasználók viszonyában; valamint
- c) a különböző közös jogkezelő szervezetek kölcsönös viszonyaiban.

¹⁶ A irányelvek csak egyes kérdésekben írja elő a tagállami jogot meghatározó szabályokat: pl.: a 2006/115/EK-irányelv a bérleti jogról, a 2001/29/EK Infosoc-irányelv ösztönzi a „kollektív felhasználási szerződéseket” vagy a követő jogról szóló 2001/84/EK irányelv. A jogérvényesítésről szóló 2004/48/EK irányelv a közös jogkezelőket olyan személyekként határozza meg, mint amelyek jogosultak védelmező jogi intézkedéseket igényelni.

¹⁷ A Bizottság ajánlása (2005/737/EK) (2005. május 18.) a jogszerű online zeneszolgáltatás érdekében a szerzői és szomszédos jogok közös, határokon átnyúló kezeléséről.

¹⁸ TATTAY LEVENTE: *Az információs társadalom és az EU INFOSOC irányelve*, Magyar Jog 8/2004. p. 497 o.

¹⁹ TATTAY LEVENTE – PINTZ GYÖRGY – POGÁCSÁS ANETT: *Szellemi alkotások joga*. Szent István Társulat, Budapest, 2011. és FALUDI GÁBOR: *A szerzői jog és az iparjogvédelem belső korlátjai*. Jogtudományi Közlöny 7/2006. 287 o.

²⁰ A Tournier- és a Lucazeau-ügyekben az Európai Bíróság megállapította az EUMSZ 101. cikke (1) bekezdése alkalmazhatóságának hiányát a kölcsönös képviselői megállapodások vonatkozásában. 110/88., 241/88. és 242/88. François Lucazeau és társai kontra Société des Auteurs, Compositeurs et Editeurs de Musique (SACEM) és társai. [EBHT 1989. 2811. o.]

A Bizottság 2006 elején eljárást indított a CISAC,²¹ illetve azon nemzeti közös jogkezelő szervezetek ellen, amelyek a CISAC tagjai. A Bizottság vizsgálata során arra a megállapításra jutott, hogy a CISAC modellszerződesei, továbbá azoknak a bilaterális szintű változatai olyan rendelkezéseket tartalmaznak, amelyek bizonyos felhasználási módok tekintetében – így a zenének az internet, a műhold és a vezeték útján történő közvetítése kapcsán – az EUMSZ versenykorlátozó²² üzletpolitikát tiltó rendelkezésébe ütköznek. A Bizottság három kérdést vizsgált:

a) a szerzők kötelezettsége-e, hogy jogaikat kizárólag nemzeti közös jogkezelő szervezetekre ruházzák;

b) a felhasználóknak a nemzeti közös jogkezelő szervezettől beszerzett engedélye vajon kizárólag a hazai területre korlátozódik-e; valamint a

c) a szerződések „hálózati hatásait”, vagyis azt, hogy a tagságból és a területhez kötöttségből fakadó korlátozások olyan abszolút kizárólagos pozíciót biztosítanak-e a közös jogkezelő szervezetek részére a hazai piacon, ami megakadályozza a közös jogkezeléssel foglalkozni kívánó vállalkozások piacra lépését.

A Bizottság kiemelte, hogy a CISAC valamennyi közös jogkezelő szervezete kizárólagos pozícióval és saját portfólióval rendelkezik a nemzeti piacokon. Az egyes közös jogkezelő szervezetek közötti kölcsönös megállapodás biztosítja a multirepertoárt.²³ A közös jogkezelő szervezetek a multirepertoárt kizárólag a hazai piacon kínálhatják fel felhasználásra. A Bizottság kifogásának tárgya nem a kölcsönös megállapodás, hanem annak – a fentiekben már említett – versenykorlátozó rendelkezései voltak. Álláspontja szerint a közös jogkezelő szervezetek közötti verseny a jogdíjak csökkenését eredményezi, ami negatívan hat az európai kulturális vállalkozásokra, veszélyeztetve a kulturális sokszínűség fenntartását, és ellentmondásba kerül azon bizottsági politikával is, amely célul tűzi ki a kulturális sokszínűség ápolását.²⁴

2007 februárjában két kereskedelmi televíziós csatorna, a TV4 és a Kanal 5, valamint a svéd előadóművészek jogait védő társaság között a svéd versenybíróság előtti alapeljárásban az eljáró bíróság előzetes döntéshozatal iránti kérelmet terjesztett elő az

²¹ Szerzői Jogvédő Szervezetek Nemzetközi Szövetsége („CISAC” – International Confederation of Societies of Authors and Composers), and its EEA members. Hivatalos Lap C 128., 2007. június 9. o. 0012+14.

²² EUMSZ 101. cikk.

²³ Globális zenei portfóliót.

²⁴ CSERBA VERONIKA – FICSOR MIHÁLY – HEPP NÓRA – KISS ZOLTÁN – MUNKÁCSI PÉTER – PENYIGEY KRISZTINA. Szerkesztette: KISS MARIETTA. *A közös jogkezelők által alkalmazott szerzői jogdíjak szerepe az audiovizuális szektorban: ÖSSZEFOGLALÓ TANULMÁNY*, Budapest, 2007. május 17.

Európai Bíróság előtt.²⁵ Az ügy fő kérdése, hogy a televíziós csatornák által fizetendő díjazás kiszámítására a svéd előadóművészek jogait védő társaság által alkalmazott díjszabási modell összeegyeztethető-e az EUMSZ 102. cikkével. Mind a felek, mind az eljáró bíróság álláspontja szerint az alábbiakban röviden felvázolandó tényállás az EUMSZ 102. cikke alkalmazhatóságához szükséges mértékben érinti a kereskedelmet, amelyben az érintett piac a szerzői jog által védett zenei művekhez televízión keresztül történő hozzáférést biztosító piac. A svéd előadóművészek jogait védő közös jogkezelő szervezet ezen a piacon de facto erőfölényes helyzetben van. A domináns pozíciójával visszaél azáltal, hogy az említett hozzáférési jogért olyan díjszabási modellt alkalmaz vagy érvényesít a zeneművekhez a nagyközönség részére sugárzott televízióadásokon keresztül való hozzáférés joga fejében, amely alapján a díjakat a televíziós csatornáknak a nagyközönség részére sugárzott ilyen televízióadásokból származó bevétele arányában számítják ki. Megjegyzendő, hogy a közös jogkezelő szervezet a svéd közszolgálati műsorsugárzó szervezetek irányában átalányösszeget alkalmaz. Ezáltal a zeneművek tényleges felhasználása nincs kihatással az előre megállapított összegre. A svéd szerzői jog a rádió- és televízió szervezetek műsorközvetítései vonatkozásában egy kiterjesztett kollektív engedélyezési rendszert ismer el. A kiterjesztett kollektív engedély kollektív megállapodási rendszert képez, amely a svéd előadóművészek jogait védő társaságnak de facto kizárólagos jogot biztosít a zeneszerzők televíziós csatornákkal kapcsolatos képviselésére.²⁶

A Bizottság 2007. március 23-án Magyarország részére felszólítást küldött, amelyben azt kifogásolta, hogy az Szjt. – közös jogkezelő szervezetek által végzett tevékenységet jog- és műsортípusonként országosan egyetlen szervezetre korlátozó – 86. §-ának (2) bekezdése nem egyeztethető össze az EUMSZ 49. és 56. cikkei által meghatározott letelepedés és szolgáltatásnyújtás szabadságára vonatkozó rendelkezésekkel.²⁷ A Bizottság szerint a hivatkozott rendelkezés diszkriminatívnak minősíthető, mivel kizárja, hogy a más tagállamokban bejegyzett közös jogkezelő szervezetek Magyarországon is felkínálhassák szolgáltatásaikat, illetve a más tagállamban vagy Magyarországon letelepedett jogosultak Magyarország területén igénybe vehessék az e szervezetek által nyújtott szolgáltatásokat, és így nem megengedett módon korlátozza a

²⁵ Kanál 5 Ltd és TV 4 AB kontra Föreningen Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå (STIM) upa. [EBHT 2008. I-09275. o.]

²⁶ Ők a zeneszerzők nevében olyan megállapodásokat kötnek, amelyek alapján előbb beszedik, majd felosztják a díjakat.

²⁷ FALUDI GÁBOR: *A szerzői közös jogkezelés, mint szabályozott monopólium*. Infokommunikáció és jog, 6. évf. 4. sz. 2009. aug. 126-135 o.

szolgáltatásnyújtás szabadságát. Az Szjt. 86. §-ának (2) bekezdése a szolgáltatásnyújtást azáltal formálisan valóban korlátozza, hogy úgy rendelkezik: országosan csak egy-egy egyesület vehető nyilvántartásba.²⁸ A szabály hatálybalépése óta folyamatosan alakuló gyakorlat értelmében azonban mára már azt ténylegesen nem tudja kizárni, hogy a más tagállamokban bejegyzett közös jogkezelő szervezetek Magyarországon is felkínálhassák szolgáltatásaikat. A gyakorlatban e rendelkezés nem akadályozza azt sem, hogy több országra kiterjedő engedélyt szerezzenek a felhasználók, ahogyan értelemszerűen a kölcsönös képviseleti szerződések alapján ma már az sincs kizárva, hogy a Magyarországon letelepedett jogosultak akár Magyarország területén is igénybe vehessék az e szervezetek által nyújtott szolgáltatásokat.²⁹

A Bizottság számára adott magyar válasz hangsúlyozta, hogy az Szjt. közös jogkezelési fejezetének egyes szabályai – így a 86. § (2) bekezdése is – a jogosultak önszerveződésén alapuló közös jogkezelés bevezetésére való átmenetet szolgálták, és ennek a célnak a teljesítéséhez arányos volt a korlátozás, amelyre ma már nem feltétlenül van szükség. Az Szjt. hivatkozott rendelkezése az átállás befejeződését követően ma már aránytalanul és szükségtelenül korlátozza a letelepedés és a szolgáltatásnyújtás szabadságát, így Magyarország készséget mutatott a korlátozás megszüntetésére az Szjt. olyan irányú módosításával, amely a jogosultak és a felhasználók érdekeinek szem előtt tartásával a jelenleginél rugalmasabb szabályozást alakít ki.³⁰ Ennek ékes bizonyítéka a nemrég hatályba lépett az Szjt.-t módosító törvény.³¹

2. A CISAC döntés

Az Európai Bizottság a CISAC döntésben azt várja el nemzeti jogalkotóktól, hogy a közös jogkezelők nemzeti monopóliumát – hagyományos rendszerétől eltávolodva – felszámolják az online jogkezelés tekintetében és a jogosultak irányában versenyhelyzet alakuljon ki e szervezetek között. Továbbá, hogy a rendszer biztosítsa az egész Európára kiterjedő licencek létezését. Az összehangolt magatartás hiányában a jogkezelőknek a többi jogkezelő számára területi korlátozások nélkül kellene átadniuk saját repertoárjukat. Ebben

²⁸ Ez az Szjt.-t módosító törvény hatályba lépése előtti helyzet, mely 2012. január 1-jétől megváltozott. Ld. III. fejezet (18. o.).

²⁹ Példaként említhető a Viasat3 televíziós csatorna.

³⁰ 2008. szeptember 30-án benyújtott kereset – Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület kontra Bizottság (T-411/08. sz. ügy), (2008/C 301/91). HL C 301/54 2008.11.22.

³¹ Ld. III. fejezet.

a feltételezett struktúrában a felhasználók az egymással versengő jogkezelőktől kérhetnének ugyanarra a repertoárra vonatkozó multi-territoriális felhasználási engedélyt.³²

A közös jogkezelők a Bizottság döntése értelmében újratárgyalják kölcsönös képviseleti szerződéseiket. Viszont a kérdés továbbra is fennmarad más köntösben. A szigorúan bilaterális alapon létrejövő új megállapodások, mennyiben fognak eltérni a határozatban kifogásolt területi korlátozásoktól. Vajon így már megfelelnek-e követelményeknek vagy ismét beleütköznek a 101. cikkbe? Esetleg objektív körülményekkel indokolható párhuzamos magatartásnak fog minősülni? Ami látszik, hogy az újratárgyalt szerződések még mindig nem a Bizottság által kívánatosnak tartott eredményt mutatják.³³

Néhány jogkezelő csak az országon belüli felhasználóknak ad engedélyt, mások megpróbálják visszaállítani a régi rendszert, míg megint mások saját repertoárjuk központi jogosítására szerveződtek össze. Egy jogkezelő sem adott azonban az összes többi európai jogkezelő részére licencet területi vagy a felhasználók tekintetében történt bármilyen korlátozás nélkül. Ennek oka az, hogy a felhasználókért folytatott versengés a közös jogkezelőknek és tagjaiknak nem áll érdekében. A jelentős piaci erővel bíró felhasználókkal folytatott alkudozás ugyanis csökkentené a jogdíjak mértékét. Ha bármelyik közös jogkezelő adhatna bármelyik műre felhasználási engedélyt, akkor a felhasználók mindig a legolcsóbb jogkezelőt választanák, ami pedig a jogkezelők egyéb szolgáltatásainak romlásához vezetne.³⁴

A döntés óta nem telt el sok idő, azonban már valószínűsíthető, hogy a felhasználók multi-territoriális licencek iránti igényét viszont nem tudta teljesíteni. Az egyablakos rendszert felszámolta, helyette különböző megállapodások és előírások rendszerében kell eligazodnia a felhasználóknak, és nehezebb megállapítani, hogy melyik jogok tekintetében melyik felhasználónak melyik jogkezelő adhat felhasználási engedélyt.³⁵

A következőekben bemutatásra kerül, hogy a közös jogkezelők milyen jogi formákban jöhetnek létre és végezhetik tevékenységüket.

³² BRINKER, INGO – HOLZMÜLLER, TOBIAS: *Competition law and copyright-observations from the world of collecting societies*. European Intellectual Property Review, vol.32. issue 11. 2010. 553-559 o.

³³ GYERTYÁNFY PÉTER: *Tévíton az európai zenei közös jogkezelé.* i.m. 30 o.

³⁴ UWEMEDIMO, DAVID: *Licensing and collecting in the 21st century: what's in sight and who's ahead*. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Internationaler Teil, 59.Jg. 8-9.Heft 2010. August-September. 685-687 o.

³⁵ GYERTYÁNFY PÉTER: *Collective management of music rights in Europe. After the CISAC decision*. International Review of Intellectual Property and Competition Law, 41/1. 2010. 59-89 o.

3. Közös jogkezelési típusok

Az egyes országokban a legkülönbözőbb jogi formákban jöttek létre és működnek a közös jogkezelő szervezetek. A jogi forma kiválasztása két dologtól függ: egyrészt attól, melyik a legelőnyösebb a szerzői és szomszédos jogok közös kezelésére, másrészt attól, hogy az adott ország jogrendszere mit tesz lehetővé, mit enged meg a jogosultaknak.³⁶ Az első szempontnál több nézőpontot kell figyelembe venni a közös jogkezelés sajátosságaiból adódóan: — egyfelől a jogkezelés érinti a jogosultak kizárólagos jogait, ezért pl. nekik az ügyek vitelére beleszólást kell adni, helyet kell biztosítani a szervezetvezető testületeiben; — másfelől a jogkezelés felhasználók felé irányuló tevékenysége – a monopolhelyzetből adódóan – versenyjogi kérdéseket is felvet. Másképp fogalmazva, a közös jogkezelő egyesületek a felhasználók felé irányuló tevékenységéből és a jelenleg hatályos szabályozás szerinti de jure monopolhelyzetükből adódó jellemzők indokolják, hogy a jogszabály a nyilvántartásba vétel szigorú feltételeit a nemzetközi gyakorlatban támasztott szokásos követelményekkel összhangban határozza meg.³⁷ Figyelembe kell venni azt is, hogy a hagyományos egyesületek a társadalmi szervezetek³⁸ azon körébe tartoznak, amelyek elsődlegesen a jogosultak felé tevékenykednek, az alapszabályukban vállalt céljaikat szervezeten belül valósítják meg, ebből következően közhatalmi, hatósági feladatokat csak kivételesen láthatnak el. De mivel a közös jogkezelők felhasználók ezreivel állnak kapcsolatban, felhasználó védelmi szempontok is indokolják a szigorú nyilvántartásba vételi előírásokat. A fejlett piacgazdasággal rendelkező országokban a közös jogkezelő szervezetek leginkább magánjogi jogi személyek formájában jöttek létre.³⁹ Ezeket a szervezeteket a tagság által választott vezető testületek irányítják. A demokratikus működésből fakadóan előfordulhatnak súrlódások, érdekellentétek az egy társaságban lévő jogosulti csoportok között. Talán ezzel is összefügg, hogy a magánjogi alapú közös jogkezelő szervezeteket az állami szervek – jogrendszerenként eltérő mértékben – felügyeletük alá vonják, ellenőrzik. A fentiekből következően kijelenthető, hogy a több mint száz éves működés alatt kialakultak azok a közös működési szabályok, amelyek jellemzik e magánjogi alapokon létrejövő szervezeteket. A szerzői jogi törvények által pontosan meghatározott és behatárolt

³⁶ FALUDI GÁBOR: *Recent amendments of the Hungarian Copyright Act*. Medien und Recht International, 7. Jg. 3-4. Heft 2010. 104-109 o.

³⁷ CSERBA VERONIKA - FICSOR MIHÁLY - HEPP NÓRA - KISS ZOLTÁN - MUNKÁCSI PÉTER - PENYIGEY KRISZTINA. Szerkesztette: KISS MARIETTA. i.m.

³⁸ FALUDI GÁBOR: *Első oldal*. Infokommunikáció és jog, 8. évf. 6. sz. 2011. december, 197 o.

³⁹ Egyesületek, szövetkezetek, gazdasági társaságok.

szervezeti keretek lényeges hatással vannak a közös jogkezelő társaságok mozgásszabadságára.⁴⁰

Az Szjt. 2004. április 30-ig csak a kötelező közös jogkezelést és az önkéntes közös jogkezelést ismerte. Az Szjt. 2003. évi módosítása egy harmadik típust is létrehozott: a jogszabály által előírt olyan közös jogkezelést, amelyből a jogosultak megfelelő határidővel kiléphetnek. Ennek bevezetését az Szjt., valamint a BUE, a TRIPS-megállapodás, a WCT⁴¹ és az európai uniós jog közötti összhang megteremtése indokolta.

Egy adott területre, vagyis a művek, a szomszédos jogi jogosultságok egy meghatározott csoportjára csak egy közös jogkezelőt lehetett nyilvántartásba venni Magyarországon.⁴² Ez volt a régi szabályozás. 2012. január 1-től hatályba lépett a Szerzői jogi törvényt módosító törvény szerint viszont már több ilyen egyesület is nyilvántartásba vehető.⁴³ Az Szjt. továbbá meghatározza azokat az eseteket is, amikor a közös jogkezelés kötelező, azaz amikor az adott jogot, díjigényt kizárólag a közös jogkezelő útján lehet érvényesíteni. A jogosultaknak ugyanakkor lehetőségük van arra, hogy indokolt esetben további jogok közös kezelésére is egyesületet alakítsanak, illetve – a tagságuk döntése alapján – a már meglévő, bejegyzett egyesületüket bizzák meg ezeknek a jogoknak a kezelésével.⁴⁴

A kiterjesztett hatályú közös jogkezelés a jogkezelés harmadik típusa. Lényege, hogy ha egy jogkezelő jogosult valamely felhasználást engedélyez, illetve díjigényt érvényesíti, akkor a felhasználó jogosulttá válik azonos feltételek mellett a közös jogkezelő által érintett valamennyi jogosult azonos műfajú művének felhasználására, akár tagja az adott jogosult a közös jogkezelő egyesületnek, akár nem.⁴⁵ Az egyébként kiterjesztett hatályú kötelező közös jogkezelés esetén nincs választásuk a jogosultaknak, míg a

⁴⁰ FALUDI GÁBOR (2009) i.m.

⁴¹ A WIPO szerződés (WCT: WIPO Copyright Treaty és WPPT: WIPO Performances and Phonograms Treaty).

⁴² Szerzői és szomszédos jogok kezelését végző egyesületek:

1. ARTISJUS Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület,
2. HUNGART Vizuális Művészek Közös Jogkezelő Társasága Egyesület,
3. FILMJUS Filmszerzők és Előállítók Szerzői Jogvédő Egyesülete,
4. Művészeti Szakszervezetek Szövetsége Előadóművészi Jogvédő Iroda (MSZSZ-EJI),
5. Magyar Hanglezkizadók Szövetsége (MAHASZ),
6. Magyar Reprográfiai Szövetség (RSZ),
7. Magyar Szak- és Szépirodalmi Szerzők és Kiadók Reprográfiai Egyesülete (MASZRE),
8. Repropress Magyar Lapkiadók Reprográfiai Egyesület (Repropress),
9. Magyar Irodalmi Szerzői Jogvédő és Jogkezelő Egyesület

(<http://www.sztnh.gov.hu/szerzoijog/intezmenyek/magyar/>)

⁴³ A szellemi tulajdonra vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CLXXIII. törvény (kihirdették a Magyar Közlöny 2011. évi 151. számában) – 2012. január 1-jei hatállyal – módosította az Szjt.

⁴⁴ Önkéntes közös jogkezelés.

⁴⁵ Szjt. 87.§ (1) bek.

kiterjesztett hatályú önkéntes jogkezelés – mint ahogyan az elnevezése is mutatja – úgy jön létre, hogy a jogosultak előbb önkéntesen létrehoznak egy közös jogkezelési rendszert, és annak hatályát terjeszti ki aztán a törvény a kívülálló jogosultakra megfelelő feltételek megléte esetén. Egy további nagyon lényeges különbség az, hogy a kötelező közös jogkezelés esetén nincs módjuk a jogosultaknak arra, hogy kivonják jogaikat a közös rendszerből, míg a kiterjesztett hatályú önkéntes közös jogkezelés esetén ezt a lehetőséget biztosítani kell. Amennyiben nem kötelező a közös jogkezelés, a jogosult megfelelő határidőben az egyesületnek eljuttatott írásbeli nyilatkozattal tiltakozhat művének vagy teljesítményének közös jogkezelése ellen. Erre nincs lehetősége a jogosultnak, ha a jogkezelés kötelező.

A következő egységben a közös jogkezelést ért hazai változásokról és azok esetleges várható eredményeiről lesz szó, előrebocsájtva, hogy természetesen nehéz megítélni a módosítások hozadékait ilyen rövid idővel a hatályba lépés után, konkrét jogesetek és bírósági döntések hiányában. Azonban a kardinális változtatások már így is előrevetítenek néhány komoly jogi problémát.

III. A magyar szerzői jog változásai⁴⁶

Az országgyűlés 2011. december 5-én elfogadta a szellemi tulajdonra vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló törvényjavaslatot, amely a szellemitulajdon-védelem területének módosítását célozta. A módosítás számos tartalmi változtatáson kívül technikai korrekciókat is előíranyoz.⁴⁷

Ma Magyarországon kilenc közös jogkezelő szervezet működik. Ezek az egyesületek, melyek törvényi monopolhelyzetükből adódóan az azonos jogosulti csoportba tartozók egy adott jogának kezelésére csak egyetlen ilyen szervezet létezett. Nem volt lehetőségük választani a jogosultaknak az azonos területen lévő közös jogkezelő szervezetek között.⁴⁸ Vagyis a jogkezelő szervezetből kilépő jogosult nem tudott egy másik, ugyanolyan területen működő közös jogkezelő szervezethez csatlakozni, mert a törvény kizárta ennek a lehetőségét. Ezek miatt az Európai Unió Bizottsága 2007-ben Magyarországgal szemben kötelezettségszegési eljárást kezdeményezett a letelepedés és szolgáltatásnyújtás szabadságának megszegésért.⁴⁹

A módosítás a közös jogkezelők törvényi monopóliumának felszámolását és versenyhelyzet megteremtését teszi lehetővé a jogosultak számára azáltal, hogy a közös jogkezelő szervezetek között választhattak. Ezek mellett az új előírások a jelenleginél szigorúbb nyilvántartásba vételi szabályokat vezettek be,⁵⁰ ezzel létrehozva versenyhelyzetet a közös jogkezelők között. A változtatások átláthatóbbá teszik e szervezetek működését és gazdálkodását a rájuk irányadó számviteli és gazdálkodási követelmények részletes szabályozásával.

Jelentősek a változtatásoknak a jogdíj védelmét szolgáló rendelkezései is, melyek figyelembe veszik a közös jogkezelő egyesületek önkormányzatiságát és a kulturális ágazatban betöltött egyedi szerepét. Emiatt az új szabályozás várhatóan keretek közé szorítja a jogosultaknak járó jogdíjából történő levonásokat és megteremti a szociális-kulturális célú felhasználás hatósági kontrollját. A kezelési költségeknél pedig csak olyan összeg vonható le ilyen jogcímen, amely indokolt, azaz ha a közös jogkezelési tevékenység

⁴⁶ A szellemi tulajdonra vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CLXXIII. törvény, mely módosította az Szjt-t. A továbbiakban: az Szjt.-t módosító tv.

⁴⁷ FALUDI GÁBOR: i.m. *Első oldal*. 198 o.

⁴⁸ Ld.: 46. l.j

⁴⁹ Ld. 8. o. a CISAC- ügy.

⁵⁰ Szjt. 90.§ – 92/G.§

ellátáshoz szükséges, a jogosultak számára hasznos, és a rendes és okszerű gazdálkodás követelményeinek megfelel.⁵¹ Megújítja a díjszabások jóváhagyásának rendjét is, mely így kiszámíthatóbb rendszert vezet be és jobb tájékozódást biztosít azáltal, hogy szélesebb körben bevonja a felhasználókat a díjszabás-tételek véleményezésébe.⁵²

Ezek a változtatások egyfajta válaszok a kor valamint az Európai Unió követelményeire.⁵³ A módosítások sikeressége és hatékonysága idővel a gyakorlatban fog leginkább megmutatkozni.

Az Szjt.-t módosító törvény által bevezetett legfontosabb változások részletesen az alábbiakban kerülnek tárgyalásra.

1. Fontosabb jogszabályi változások

A konkrét változások közül elsőként azt érdemes megemlíteni, hogy az Szjt.-t módosító törvény az Szjt. 85. §-ában átfogalmazza a közös jogkezelés definícióját, melynek köszönhetően az átláthatóbb és világosabb lett. Erre egyébként több uniós forrás megfogalmazásai miatt is szükség volt. Egyszerre kerül benne meghatározásra a közös jogkezelés működésének oka, a típusai és kötelező funkciói.

Az Szjt. módosult 87. §-a kiterjesztett közös jogkezelésről szól. Amennyiben egy közös jogkezelő egy bizonyos jogosulti kör ugyanolyan vagyoni jogának kezelésére jogosult, akkor a felhasználók olyan jogosultak műveinek felhasználására is jogot kaphatnak, aki ugyan e jogosulti körbe tartoznak, de a jogkezelőnek nem tagjai.

Kérdéses, hogy mi történik olyan esetekben, ha egy, és mi, ha több egyesület is bejegyzésre került egy adott jogosulti kör egy adott vagyoni jogának kezelése céljából. A javaslat szerint utóbbi esetben az egyesületek köteles megegyezni a jogdíjak beszedéséről és felosztásáról, melyet a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának⁵⁴ kell jóváhagynia. Ha nincs megegyezés, akkor az SZTNH jelöli ki az érintett jogkezelőt. És az melyik lesz? Az, amelyik „a bejegyzés feltételeit összességében a leghatékonyabban tudja megvalósítani”.

⁵¹ Szjt. 89.§ (6) bekezdés.

⁵² Hírlevél a szellemi tulajdon védelméről. A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának és a Szellmi Tulajdon Nemzeti Tanácsának kiadványa. 8. évf. 4. sz. 2011. IV. negyedév. 2. o.

⁵³ Az Európai Bizottság 2006/585/EK ajánlása (2006. augusztus 24.) a kulturális anyagok digitalizálásáról és online hozzáférhetővé tételéről, valamint a digitális megőrzésről. Valamint az Európai Parlament 2007. március 13.-i állásfoglalása, és a Bizottság ajánlása (2005. május 18.) a jogszerű online zeneszolgáltatás érdekében a szerzői és szomszédos jogok közös, határokon átnyúló kezeléséről (2005/737/EK), az un. Online Ajánlás.

⁵⁴ A továbbiakban: SZTNH.

Abban az esetben is ez a helyzet áll fenn, ha az engedélyezési jog nélkül fennálló díjigény érvényesítésére is több jogkezelő kerül nyilvántartásba vételre.

Az Szjt. módosult 89.§ -ának újdonsága a közös jogkezelők működésével és gazdálkodásával kapcsolatos szigorú előírások megemlítése. Legvalószínűbb, hogy ezek a nyilvánosság ellenőrző funkcióját töltik be. Emellett még arról lehet szó, hogy a jogkezelők átláthatóságát akarja erősíteni a törvény.

Mint látjuk, a módosításokkal a jogalkotó alapvetően új alapokra igyekszik helyezni a közös jogkezelést, különösen ami az egyes jogkezelő szervezetek versenyhelyzetét illeti. Az alábbiakban erre a kérdésre térek ki részletesebben.

2. Közös jogkezelő szervezetek versenyhelyzetben

A törvény az eddigi monopol helyzetet felszámolta. Viszont maga az Szjt. rögzíti, hogy több vagy újabb közös jogkezelő csak akkor vehető nyilvántartásba, ha ez a közös jogkezelés működőképességét és hatékonyságát nem veszélyezteti.⁵⁵ Azonban, ha összevetjük ezt az Szjt. 92. § (5) bekezdésének rendelkezésével, akkor feltűnik, hogy egy sok területtel foglalkozó egyesületnél csak egy ugyanilyen szakértői gárdával rendelkező egyesület tudna „összességében” hatékonyabban működni. Végeredményben akár még több egyesületi alkalmazottra is szükség lehet a jövőben a feladatok ellátására. Kérdéses, hogy ez valóban a hatékonyságot szolgálja-e? Hiszen ha az egyesületek elaprózódása megtörténik, akkor lehetséges, hogy a jogosultak rosszabbul járnak: nem a jelenlegi helyzet jobbítása valósul meg, hanem épp ellenkezőleg, nehezebb lehet a jogérvényesítés.⁵⁶

A világban igen különböző a közös jogkezelő szervezetek jogi formája, az engedélyezési jog gyakorlásához szükséges jogosulti felhatalmazás megszerzése és tartalma.⁵⁷ A szervezet helyzete a piacon faktikus, vagy jogi monopólium, vagy egyes tengeren túli államokban – szigorú korlátok között – versenyző vállalkozás. A tevékenység lehet üzleti, vagy non-profit, ügynöki, vagy bizalmi vagyonkezelési jellegű, a felhasználási engedélyek általános szerződési feltételeinek formája, elfogadása, vitatása, a jogosultak és

⁵⁵ Szjt. 92. § (4) bekezdés.

⁵⁶ FALUDI GÁBOR: *A szerzői közös jogkezelés szabályozási környezetének változásai*. In: TATTAY LEVENTE (szerk.): Emlékkönyv Ficsor Mihály 70. születésnapja alkalmából barátaitól. Szent István Társulat, Budapest, 2009. 64-91. o.

⁵⁷ A régi Szjt. valójában de jure monopolhelyzet alakított ki, a jogpolitikai cél a szabály megalkotásakor az volt, hogy az önszerveződés lehetősége mellett ne enyészzenek el az előnyök, mivel a monopolhelyzet felbomlása túlzott elaprózódást eredményezne, amely –állítják a jelenleg regnáló közös jogkezelők képviselői - végső soron alááshatná a jogosultak jogdíj érvényesítési esélyeit.

a közös jogkezelő szervezetek jogviszonya. Az uniós jogban sincs még egybefoglalt, egységes követelményrendszer. Arra sem született pl. még egyértelmű és végleges uniós jogi választ, hogy megfelel-e az uniós jognak a közös jogkezelő szervezetek jogi monopolhelyzete. A szolgáltatási irányelv kiveszi a hatálya alól a jogi monopóliumokat, és noha több kötelezettség-szegési eljárás indult emiatt, egy sem vezetett még döntéshez.

A közös jogkezelő szervezetek a jogosultak irányában versenyezhetnek, ha a két vagy több szervezet mindegyike megfelel a nyilvántartásba vétel jelentősen szigorított kritériumainak, amelyek közül a megfelelő reprezentativitást, tehát a bel- és külföldi jogosultak létszám és forgalom tekintetében jelentős arányú képviselét kell kiemelni. Ez a verseny nyilván a jogosultaknak nyújtott szolgáltatások minőségének és a kezelési költségnek a versenye lehet. Ugyanakkor a kettős vagy többes nyilvántartásba vétel nem veszélyeztetheti a közös jogkezelés hatékonyságát. Egy jogosult nem tartozhat egyszerre két vagy több közös jogkezelőhöz, hiszen a tagsági vagy megbízási kapcsolat továbbra is kizárólagos maradhat. Ha több szervezet van nyilvántartásba véve, csak egyikük lehet felhatalmazva kiterjesztett közös jogkezelésre megállapodás vagy kijelölés alapján; és a felhasználó irányában sem versenyezhetnek, elsősorban a különböző repertoárjuk miatt, másodsorban azért, mert csak közösen megállapított jogdíjközlemény alapján, és csak egyikük léphet fel a felhasználóval szemben.⁵⁸

A kiterjesztettség törvényi monopolizálása, tehát szükség szerint megmarad.⁵⁹ A megoldásba beletartozik az is, hogy a kilépési jogaikat gyakorló jogosultak személyesen, vagy képviselőik útján gyakorolják engedélyezési jogaikat, és a külföldi jogosultakat képviselő közös jogkezelő szervezeteket – letelepedés nélkül – semmi nem tiltja el a közvetlen joggyakorlástól.⁶⁰ A jogdíjakból kulturális támogatásra levont összegeket a közös jogkezelő szervezet a Nemzeti Kulturális Alapnak szerződés alapján történő átadás útján használja fel. Ez az elv minden kétséget kizáróan helyes, hogy a közös jogkezelés célja a jogdíj gazdaságos, lehető legpontosabb felosztása, és a támogatási célra, vagyis a jogosultak érdekében történő felhasználás csak kiegészítő jellegű lehet. Viszont a tagállamok eltérő joggyakorlata nem jelent „rossz” működést, amennyiben a hatályos,

⁵⁸ Szjt. 87. § (4) bekezdés.

⁵⁹ E nélkül engedélyezési káosz alakulhatna ki. Ugyanannál a felhasználónál (például rádiónál, vendéglőnél) több közös jogkezelő is felléphetne a jogdíjakért, hiszen az nem tudná előre meghatározni, milyen repertoárt fog használni.

⁶⁰ E jogosultak a belföldi, nyilvántartásba vett közös jogkezelő szervezetekhez képest minden nyilvántartásba vételi, felügyeleti, jogdíjközlemény jóváhagyási korlátozás nélkül képviselhetik repertoárjukat, bíróság előtti gyengébb perbeli jogállással.

szerzői jogi, egyesületi jogi és kellően részletes számviteli szabályokat egyébként betartják a közös jogkezelők.⁶¹

Ezek a köz érdekében működő egyesületek éppen csak pár hónapja kerültek újfajta helyzetbe. Még nincs semmilyen érzékelhető változás a régi és a jelenlegi körülményekhez képest, eddig csak feltételezések és óvatos előrejelzések állnak rendelkezésre arról, hogy, milyen következményei lesznek a jogszabályi módosulásnak. A most következő részben még a változások előtti állapotot szeretném bemutatni, mégpedig abból a célból, hogy lássuk, milyen szerepe van a közös jogkezelésnek napjaink digitális közegében.

3. A közös jogkezelés digitális környezetben

A szerzői jog „válságjelenségei” nem a jogág végét jelentik, hiszen a digitális korban nincs vége sem a kultúrának, sem a szerzői jognak.⁶² A megjelenő problémák azt jelentik, hogy változásokra van szükség, elsősorban szemléletbeli változásra a jogosultak⁶³ részéről, és a művek, tartalmak közvetítői, terjesztői, azaz a felhasználók viszonyában. A cél olyan hatékony üzleti modellek kialakítása a digitális környezetben, melyek mentén létrehozhatók hatékony, eredményes együttműködési rendszerek, tekintettel arra is, hogy, a szerzői jognak egyre nagyobb a társadalmi, kulturális és gazdasági jelentősége.⁶⁴

Az internet világában a nyilvános előadásnak, sugárzásnak kiemelt jelentősége van: előadóművészi interpretációk, kisvideókon a legkülönbébb előadások, stb. esetén.⁶⁵ Az internetes felhasználás a szerzői jog által védett cselekmény, ez már Magyarországon is ténykérdés,⁶⁶ úgy ahogy nemzetközileg is, hiszen ez volt a Szellemi Tulajdon Világszervezete 1996-os nemzetközi szerződésének gondolati alapja.

A közös jogkezelés online környezetben azon a megfontoláson alapszik, hogy az interneten műveket tömegesen használók működéséhez elengedhetetlen a zenei és irodalmi nem dramatikus világrepertoár rugalmas használatának joga. Lehetőséget kell kapniuk a

⁶¹ GYERTYÁNFY PÉTER: *A magyar közös jogkezelés az Európai Unió követelményeinek tükrében: (a jogosultak és a közös jogkezelő viszonya)*. Liber amicorum. 2008. 133-161 o.

⁶² Az Alkotmánybíróság a 30/1992. (V. 26.) határozata.

⁶³ TÓTH PÉTER BENJAMIN: *Okok és gyógymódok - az online tartalompiac*. Infokommunikáció és jog, 8. évf. 42. sz. 2011. febr. 22-24 o.

⁶⁴ PENYIGEY KRISZTINA - MUNKÁCSI PÉTER: *A szerzői jogi ágazatok gazdasági súlya Magyarországon*. Budapest, MSZH, 2005.

⁶⁵ GYERTYÁNFY PÉTER – FALUDI GÁBOR – KABAI ESZTER – SZINGER ANDRÁS – TÓTH PÉTER BENJAMIN: *Szerzői művek, védjegyek és szellemi teljesítmények az interneten – a magyar jogi védelem*. Magyar Jog, 52.évf. 3. sz. 2005. március, 129-141 o.

⁶⁶ A 814/B/1990. AB-határozat és a 303/B/1992. AB-végzés.

műsor vagy adattár napi igényekhez igazodó, azonnali összeállítására, módosítására,⁶⁷ főleg a könnyűzene körében. A művenkénti előzetes szerződéskötés kötelezettsége helyett ezért a törvény a felhasználóknak az említett körben lehetővé teszi, hogy a jogokat a világ összes zeneművére és irodalmi művére meghatározott időkeretre egy helyen, az irodalmi és zenei közös jogkezelő szervezetnél szerezzék meg.⁶⁸ A törvény megdönthetetlen vélelmet állít fel amellet, hogy a már nyilvánosságra hozott zeneművek és irodalmi művek jogszerű internetes felhasználásához a közös jogkezelő köti meg a szerződést a felhasználóval.⁶⁹

A közös jogkezelés folyamatának egyes eseteiben kizárólagos engedélyezési jog gyakorlása történik meg a szervezet által. Tehát a közös jogkezelő terhére szóló szerződéskötési kötelezettség miatt – minden felhasználóval, s az azonos helyzetben lévőkkel azonos feltételek mellett – köteles szerződést kötni.⁷⁰ Az egyesületnek való teljesítés a felhasználót minden további bel- és külföldi jogdíjigénytől mentesíti.⁷¹ A szerző szerződéskötési szabadságát annyiban korlátozza a jogszabály, hogy jogait az egyesülési törvény szabályai szerint létrejött reprezentatív közös jogkezelő egyesület útján gyakorolhatja.⁷² A szerző e jogait tulajdonképpen érvényesen saját maga nem is gyakorolhatja, engedélyt nem adhat és az ezért járó jogdíjáról sem mondhat le. Az engedélyezésért járó jogdíjak iránti igényt a közös jogkezelő sajátjaként érvényesíti, és azzal a szerzőnkénti felosztásig rendelkezik is.⁷³

A szerzőnek kizárólagos joga művének nyilvánossághoz közvetítése is, illetve erre vonatkozó engedély kiadása.⁷⁴ E joga kiterjed különösen arra az esetre, amikor a művet vezeték útján vagy bármely más eszközzel vagy módon úgy teszik a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választják meg. Ez az lehívásra hozzáférhetővé tétel.⁷⁵

A következőekben külön alfejezetet szentelek a fájlmegosztásnak, tekintve, hogy ez az óriási szakirodalommal bíró kérdés a szerzői jog jövőjére is nagy hatással van, és a közös jogkezelés szempontjából is komoly jelentősége lehet egyes szerzők szerint, ahogyan azt az alábbiakban kifejtem.

⁶⁷ Az Alkotmánybíróság a 382/B/1995. AB határozata.

⁶⁸ Szt. 87. § (1) bek.

⁶⁹ Szt. 25. § (1) bek., 27. § (3) bek.

⁷⁰ Szt. 90. §

⁷¹ Szt. 91. §

⁷² Szt. 86. § (1) bek.

⁷³ Szt. 97. § (1) és (2) bek. Ld. még az Artisjus 2012. évi jogdíjközlését.

⁷⁴ Szt. 26. § (1) bekezdés.

⁷⁵ FALUDI GÁBOR – GYENGE ANIKÓ: *A fájlmegosztás – hazai és uniós jogi szemmel*. Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle, 6. évf. 6. sz. 2011. dec. 77-90 o.

4. Fájlmegosztás

A fájlmegosztás a XXI. század szerzői jogának egyik legkomolyabb kihívásának tekinthető, hiszen határokat átívelve minden szerzői jogosultat érinthet, s köztudottan, hogy az internetes társadalom tagjainak jelentős hányada részt vesz benne. A fájlcsere szerzői jogi minősítésével hazánkban eddig a legrészletesebben a Szerzői Jogi Szakértő Testület foglalkozott.⁷⁶

A tartalmak internetes elérése általában véve két felhasználási mód kombinációja. Először a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétel⁷⁷ történik meg, többszörözéssel kombinálva.⁷⁸ Ez a fájlmegosztás aktív része. Majd ezt követi a nyilvánosság tagjai általi többszörözés.⁷⁹ Ha a fájlcsere során a fájl tartalma más személynek szerzői vagy kapcsolódó jogi védelme alatt áll, a szerzői jogi megítélés nem tehető félre. A fájlcsere több mint szabad magáncélú másolás.⁸⁰

A lehívásra hozzáférhetővé tétel minden eleme csak akkor valósul meg, ha a fájlmegosztás során a fájlokat letöltésre kínáló fél a hálózatra van kapcsolódva.⁸¹ Ekkor valósul meg az a kettős feltétel, hogy a közönség tagja, tehát a megosztott fájlhoz hozzáférni kívánó személy az általa választott helyen és időben férhet a védett tartalomhoz. Ha egy fájlmegosztó hálózatban részt vevő valamennyi fél nincs egy időben a hálózatra kapcsolódva, akkor a nyilvánossághoz közvetítés egyéb módjának⁸² felel meg inkább. E megkülönböztetésre abban az esetben van szükség, ha a minősítésnél abból indulunk ki, hogy a lehívásra hozzáférhetővé tétel cselekményéhez a védett tartalom folyamatos rendelkezésre tartása is hozzátartozik. A nemzetközi szerzői jogi meghatározásának háttéréből le lehet vezetni azt a következtetést, hogy az egyezményes fogalmat arra tekintettel alkották meg, hogy a lehívásra hozzáférhetővé tételt felkínáló tartalomszolgáltató a hálózaton folyamatosan elérhető. Ez következik ugyanis abból, hogy a közönség tagja az általa megválasztott időben férhet hozzá a felkínált védett tartalomhoz.

⁷⁶ SZJSZT 07/08/1.

⁷⁷ Lehívásra hozzáférhetővé tétel.

⁷⁸ Feltöltés.

⁷⁹ Lehívás vagy letöltés.

⁸⁰ GYENGE ANIKÓ: *Szerzői jogi korlátozások és a szerzői jog emberi jogi háttere*. Hvgorac Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2010. 259 o.

⁸¹ FALUDI GÁBOR – SZINGER ANDRÁS – TÓTH PÉTER BENJAMIN: *Az internetes lehívásra hozzáférhetővé tétel közös jogkezelés útján történ engedélyezésének egyes gyakorlati kérdései*. Védjegyvilág, XII. évf., 2002. 2. szám.

⁸² Sztj. 26. § (8) bek. első mondata.

Mindkét felhasználási módra nézve a szerzői jogosultakat engedélyezési jog illeti meg.⁸³ A lehívásra hozzáférhetővé tétel esetében tehát az érintett jogosultak engedélyére van szükség. Az SzJSzT megállapította,⁸⁴ hogy a fájlmegosztó rendszerben történő hozzáférhetővé tétel a szolgáltatás természeténél fogva mindenképpen nyilvánossághoz való közvetítésnek minősül. Az engedélyezés kizárólagos jogok gyakorlása útján történhet. Ez azt jelenti, hogy az adott jogot vagy egyedi, vagy közös jogkezelés útján lehet gyakorolni. A közös joggyakorlást a törvény a kisjogos zeneművek esetében kilépési jog biztosítása mellett írja elő, mintegy ajánlja.

A védett műveket és teljesítményeket tartalmazó fájlok nem haszonszerzés céljából való megosztása hasonlít a dologi hordozón rögzített tartalom magán, vagyis a nem nyilvános haszonkölcsönére, amely szerzői jogi szempontból nem minősül engedélyköteles felhasználásnak.⁸⁵

A szerzői jogi minősítés során foglalkozni kell a fájlmegosztást lehetővé tevő támogatórendszerek működtetőinek felelősségéről. Felelősségük megítélésének alapja, hogy maguk a fent leírt felhasználási cselekményeket ugyan nem valósítják meg, de azokat elősegítik. Az internetes hiperhivatkozással azonos vagy ahhoz hasonló technikával lehetővé teszik, hogy a fájlmegosztásban részt venni kívánók egymást, vagyis az általuk felkínált tartalmat megtalálhassák, érzékelhessék és letölthessék. Figyelembe kell venni, hogy a fájlmegosztásban részt vevő személy számára hálózati hozzáférést és tárhelyet biztosító szolgáltató felelőssége a harmonizált közösségi jog alapján korlátozott.⁸⁶ A fájlmegosztásban részt vevő személyeket adatvédelem illeti meg. Az adatszolgáltatási kötelezettséget tehát kizárhatják az elektronikus kereskedelmi felelősségkorlátozó, továbbá az elektronikus kereskedelmi, illetve elektronikus hírközlési jogi adatvédelmi szabályok.⁸⁷

⁸³ A kapcsolódó jogi jogosultakat a lehívásra hozzáférhetővé tételre nézve engedélyezési jog, az egyéb nyilvánossághoz közvetítés tekintetében pedig az előadóművészeket és hangfelvétel-előállítókat díjigény, a rádió- és televízió szervezeteket engedélyezési jog, az adatbázis-előállítókat engedélyezési jog illeti meg. A filmelőállítókat – szomszédos jogaik tekintetében – az ún. egyéb nyilvánossághoz közvetítés engedélyezésére nézve nem illeti meg vagyoni jog.

⁸⁴ Ld. 73. lj.

⁸⁵ MEZEI PÉTER: *Digitális sampling és fájlcsere*. Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar 2010. 255 o.

⁸⁶ Lentebb tárgyalandó uniós jogesetek a bizonyítékai.

⁸⁷ C-275/06. számú, előzetes döntéshozatali eljárásban született európai bírósági ítélet. A határozat végső soron kimondja, hogy a személyes adatokhoz fűződő jog magasabb szintű alapjogi védelmet élvez, mint a szerzők és más érintett jogosultak tulajdoni alapjogi védelemben részesülő engedélyezési joga, amelyet egyébként a jogsértők adatai nélkül a közvetlen jogsértőkkel szemben nem lehet gyakorolni. Az ügyben feltett kérdés, hogy köteles-e kiadni a közvetítő szolgáltató a fájlmegosztásban részt vevő ügyfele személyes adatait a szerzői kapcsolódó jogi jogosultnak abból a célból, hogy jogérvényesítési eljárást folytathasson le a fájlmegosztó ellen. Hangsúlyozni kell, hogy a határozat nem a üzemeltetők felelősségével foglalkozott.

A Promusicae-döntés⁸⁸ alapján a fájlcsere- és másodlagos jogi jogsértés esetén az internetszolgáltató nem köteles polgári bíróság előtt folyamatba tett eljárásban kiadni azon személyek IP-címét, internetre való csatlakozásuk napját és időpontját, akiknek internet-hozzáférést biztosít. A határozat összeveti a tulajdoni és a hatékony jogorvoslathoz való alapjogokat⁸⁹ a személyes adatok védelméhez és a magánélet tiszteltetéséhez való joggal.⁹⁰ Végezetül az adatvédelmi szabályok és a tájékoztatási jog összevetése után az adatvédelem és a magánszférához való jog fontossága mellett dönt.

Külön érdemes kitérni a tartalomszűréssel, azaz a jogsértések megelőzésével kapcsolatos igényre is. Ezt a jogosultak az internetes hozzáférést biztosító szolgáltatóval szemben próbálják érvényesíteni. Általánosan tilos a tartalomra nézve ellenőrzési, illetve szűrési kötelezettséget megállapítani, de ez nem azt jelenti, hogy egyes esetekben a jogsértést megelőző szűrésre ne lenne kötelezhető a szolgáltató.⁹¹

A Scarlet ügyben⁹² az Európai Bíróság még nem döntött jelen dolgozat írásakor. Az adott ügyben az eldöntendő kérdés éppen az, hogy kötelezhető-e konkrét jogvitában tartalomszűrésre, illetve ellenőrzésre, a jogsértés megelőzésére a szolgáltató azon az alapon, hogy ellene eltiltás szabadon elrendelhető, azaz az eltiltásnak a közvetítő szolgáltató javára szóló felelősségkorlátozás akadálya-e.⁹³ Rengeteg a megválaszolásra váró kérdés, viszont vannak olyanok, amelyekre születettek megoldások. Ilyen megoldásokról írok röviden a következő fejezetben.

⁸⁸ C-275/06. sz. ügy: [EBHT 2008 I-00271]

⁸⁹ Alapjogi Charta 17. és 47. Cikk.

⁹⁰ EJE 8. Cikk, Alapjogi Charta 7. és 8. Cikk.

⁹¹ BARTÓKI-GÖNCZY BALÁZS: *A tárhelyszolgáltatók felelőssége a jogsértő tartalmakért - különös tekintettel a francia bíróságok gyakorlatára*, Iustum Aequum Salutare, VII. 2011/3, Budapest, 2011, 125-142. o.

⁹² C-70/10. sz. ügy: Scarlet Extended SA kontra Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM). HL C 25. 2012.1.28., 6—7. o.

⁹³ A 2009. évi módosításokból (2009/140/EK és 2009/136/EK irányelv) kitűnik, hogy az internet-hozzáférés az információs alapjog része.

5. Nemzetközi megállapodások

Az online felhasználások gyakran eleve nemzetközi jellegűek, és kérdéses, hogy hol, melyik ország jogvédő társaságánál kell az engedélyt kérni. Ezt szabályozza az online nyilvánossághoz közvetítés engedélyezésére az ún. CISAC Santiago Agreement,⁹⁴ és a felhasználás többszörözési elemét rendező ún. Barcelona Agreement,⁹⁵ amelyek több segítő szempont szerint lebontják a felhasználó vagy tartalomszolgáltató személyes jogának nemzetközi magánjogi kapcsolóelvét.

Az előbbiekhöz hasonló a Cannes-i megállapodás, mely a mechanikai jogokra vonatkozik és a szerződésben az öt legnagyobb zenekiadó és tizenhárom jogkezelő szervezet van benne. Az IFPI, mely hang- és videofelvétel-gyártók nemzetközi szervezete, tagjai pedig nemzeti közös jogkezelők tagjai is egyben. A simulcasting rádió- és televízióműsorok interneten történő azonnali sugárzása, ún. párhuzamos közvetítés.⁹⁶ Tagjai kidolgoztak egy modellszerződést, ami felhatalmazza a többi tagot, hogy repertoárját párhuzamos közvetítés útján sugározzák.⁹⁷ Ezek az okmányok típusszerződések, melyek a közös jogkezelő társaságok közötti kölcsönös képviseleti szerződések online felhasználások engedélyezésére vonatkozó kiegészítésére szolgálnak. Ha a felhasználó, vagyis a szolgáltató nyilvánvalóan csak Magyarország területén magyar felhasználóknak kínálja fel szolgáltatását, akkor az engedélyezés folyamán a külföldi felhasználás fejében a letöltés helyén irányadó jogdíjat nem kell az engedély fejében fizetendő jogdíjba beleszámítani. Ha azonban a szolgáltatást külföldre is nyújtják, az engedély fejében fizetendő jogdíj magában foglalja a külföldi felhasználás fejében fizetendő jogdíjat is. Nem kell tehát a felhasználónak több zenei közös jogkezelő társasághoz fordulnia. Az online felhasználás globális jellege és a szerzői jogi védelem territorialitása immanens ellentmondásának feloldása a közös jogkezelő társaságok együttműködésének felosztási-elszámolási sávjába helyezhető. Itt nyilvánvalóvá válik a közös jogkezelés, mint hatékony és egyszerű joggyakorlási módszer haszna, ezeknek a nemzetközi megállapodásoknak a segítségével. De akkor most nézzük meg, hogy jelenleg hogyan is tudják érvényre juttatni jogaikat a szerzői jog szereplői a digitális világban.

⁹⁴ Hivatalos Lap C 200, 17/08/2005 o. 0011 – 0012., továbbiakban BUMA és SABAM (Santiago Megállapodás.)

⁹⁵ BIEM/Barcelona Agreements (2002). Hivatalos Lap C 132, 04/06/2002 o. 0018 – 0018.

⁹⁶ Ld. részletesebben: KOLTAY ANDRÁS – NYAKAS LEVENTE – MAYER ANNAMÁRIA – POGÁCSÁS ANETT: A médiaszolgáltatás és a sajtótermék fogalma az új magyar médiaszabályozásban. *Iustum Aequum Salutare*, 2011/4.

⁹⁷ A cannes-i megállapodás meghosszabbításáról szóló megállapodás. HL L 296., 2007.11.15., 27–28. o. és IFPI Simulcasting (COMP/C2/38.014): Hivatalos Lap C 104, 30/04/2003 o. 0010 – 0010.

IV. A szerzői jogok érvényesítése a digitális világban

Napjaink egyik legnehezebb szerzői jogi kérdése, hogy hogyan is tudják, érvényesíteni jogukat a szerzők illetve a felhasználók online környezetben. A szerzői jog a technológia gyermeke, hiszen a jogág kialakulásához technológiai újításokra is szükség volt. Amióta szerzői műveket digitális eszközökkel lehet érzékelni, így olvasni, nézni, hallgatni, azóta a szerzői jogvédelem is megpróbált alkalmazkodni ezekhez az új kihívásokhoz.⁹⁸

Az egyik oldalról a jogtulajdonosok úgy érzik, képtelenek gátat vetni az ellenőrizetlenül, sokszor hihetetlen számban megvalósuló illegális felhasználásoknak.

A másik oldal az internethasználók táborá, akik viszont az általuk birtokolt infokommunikációs eszközöket úgy akarják használni, hogy azokra letöltött kedvenc alkotásaikból maga körül egy sajátos világot képeznek, amely szerzői művek így időbeli és térbeli korlátozás nélkül szolgálják kulturális igényeiket. Ezért aztán a felhasználók minden digitális formában fellelhető művet olyannak tekintenek, amelyhez korlátozás nélkül hozzá férhetnek engedély és jogdíjfizetés nélkül.⁹⁹

Az igazi problémát azonban az internet gyors térnyerése okozta.¹⁰⁰ A világháló segítségével úgy lehet az eredetivel tökéletesen megegyező másolatot készíteni egy digitális tartalomról, hogy a forrás akár egy másik országban is lehet. Így nincs könnyű helyzetben senki, aki a digitális másolatkészítés megakadályozására törekszik.¹⁰¹ Az informatika megjelenésével és robbanásszerű elterjedésével a legtöbb iparág kénytelen volt nyitni az új technológia felé, és az addig kizárólag fizikailag létező termékeiket digitális formában is a vásárlók részére bocsájtották. A másolás megakadályozása azonban nem könnyű feladat egy olyan közegben, ahol minden az adatok másolásán alapszik. Számos megoldás született a problémára, azonban valódi célját csak nagyon kevés érte el. A megoldások gyakran társadalmi és technológiai problémákat okoztak, és azokról az emberek megítélése rendkívül rossz.¹⁰² Emiatt gyakran előfordul, hogy a digitális jogkezelő rendszerek a tartalomnak azon tulajdonságát korlátozzák, mely korábban analóg

⁹⁸ KARL-NIKOLAUS PEIFER: *A legal view of selected aspects and the development of Digital Europe*. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Internationaler Teil, 59.Jg. 8-9.Heft 2010. August-September, 671-677 o.

⁹⁹ MEZEI PÉTER (2010) i.m.

¹⁰⁰ NICOLA LUCCHI: *Digital media & intellectual property*. Springer, 2006. 165 o.

¹⁰¹ PATRÍCIA AKESTER: *The impact of digital rights management on freedom of expression - the first empirical assessment*. International Review of Intellectual Property and Competition Law, vol.41. issue 1. 2010. 31-58. o

¹⁰² BODÓ BALÁZS: *A szerzői jog kalóza*. Typotex. Bp. 2011. 337 o.

adathordozón tárolva magától értetődő volt. Ilyen tulajdonság például a kölcsönadhatóság, valamint a továbbértékesítés.¹⁰³

Az esetek túlnyomó többségében a megoldások megakadályozzák a biztonsági másolatok készítését is. Tovább súlyosbítja a helyzetet, hogy a jogalkotók elfogadták ezeket a korlátozásokat és szárnyaik alá vették ezeket a rendszereket. A következő részben ennek a részletesebb elemzésére kerül sor.

1. Digital Right Managment

A digitális formátumról jól tudjuk, hogy a használók tömegeinek rendelkezésére álló, ma már hétköznapiak számító eszközökkel, az eredetivel gyakorlatilag azonos minőségű másolatokat lehet róluk készíteni, és az emberek élnek is ezzel a lehetőséggel. Annál is inkább élnek vele, mert egyre többen tudnak például arról, hogy magáncélra a művek sokaságáról lehet legálisan másolatot készíteni, hiszen az ún. üreshordozó díjjal¹⁰⁴ megfizetik a másolás jogdíját.

Régóta tudható, hogy a digitálisan hozzáférhető állományok szerzői jogvédelmére a hagyományos eszközök nem alkalmasak, ezért erre a célra informatikai megoldásokat kellett kifejleszteni. Ezek a megoldások a digitális jogkezelés területére esnek.¹⁰⁵

Azok az eszközök, amelyek lehetővé teszik, illetve szabályozzák a digitális tartalmakhoz való hozzáférést, a digitális jogkezelés témakörébe tartoznak. A különböző digitális jogkezelési technológiák célja a szerzői jog által védett digitális tartalom meghatározása, azonosítása, és a törvény által előírt szabályok betartatása.¹⁰⁶ A digitális jogkezelés a védett digitális tartalmak illegális terjesztése ellen kifejlesztett műszaki eljárások rendszere.¹⁰⁷

¹⁰³ CSERBA VERONIKA - MUNKÁCSI PÉTER: *Lehetőség az önszabályozásra? A DRM-megoldások hatása a nemzetközi szerzői jogi közös jogkezelés gyakorlatára*. Fehér könyv a szellemi tulajdon védelméről. 2007, 155–173 o.

¹⁰⁴ Itt megemlíteném a 240/B/1993. AB-végzés, mely az üreshordozó-díjak végrehajtási rendeletben történő szabályozásának alkotmányellenességével foglalkozott, de mivel a döntés előtt hatályba lépő új szerzői jogi törvény törvényi szintre emelte a normát, az indítvány tárgytalanná vált.

¹⁰⁵ IRINI A. STAMATOUDI: *Copyright enforcement and the internet*. Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn, 2010. 350 o.

¹⁰⁶ SÁR CSABA: *A szerzői jog kihívásai a XXI. században*. Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle, 2. évf. 1. különszám 2007. máj. 34–41. o.

¹⁰⁷ TÓTH PÉTER BENJAMIN: *Digital Rights Management or Digital Content Control*, in: INDICARE Monitor Vol. 1, No 8, 28 January 2005. 14–19. o. http://www.indicare.org/tikiread_article.php?articleId=67

A legegyszerűbben talán a következőképpen lehet definiálni: a digitális jogkezelés a digitális tartalmakhoz való hozzáférést lehetővé tevő, illetve szabályozó technikai, műszaki, hardver- és szoftvereszközök összefoglaló neve.

A digitális jogkezelésre szolgáló rendszerek két alapvető célja tehát az azonosítás és a jogérvényesítés. A szerzői jogok érvényesítéséhez feltétlenül szükség van egyrészt a szellemi alkotások és az alkotásokon fennálló jogok, másrészt az alkotók és a szerzői jogi jogosultak azonosítására, vagyis az alkotókra és azok szerzői jogaira vonatkozó adatok közlésére. A szerzői jogok érvényesítéséhez szükség van továbbá a felhasználásra vonatkozó szabályok megadására, valamint a felhasználás körülményeiről, illetve a felhasználás tényéről szóló adatokra.¹⁰⁸

A digitális jogkezelő rendszerekről szólva nem lehet figyelmen kívül hagyni azokat az ellenvéleményeket, amelyek szerint e technológia sérti a használók érdekeit.

Az Európai Unió is beszállt a digitális jogkezelés körül kialakult vitába. Aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy az egyre jobban terjedő digitális jogkezelési technikákat – illetve ezek közül főként a használók azonosítására szolgáló digitális jeleket – az emberek tisztességtelen és fölösleges megfigyelésére is fel lehet használni.

E technológia – bár a szerzői jogra hivatkozik, és annak védelmezőjeként lép fel – nemcsak a szerzői jog által védett művek, hanem bármilyen digitális teljesítmény felhasználása esetén alkalmazható.¹⁰⁹

Amíg a jogalkotás által kordában tartott, törvénybe foglalt szerzői jog a jogosultak érdekeinek bizonyos korlátozásával igyekszik a használók jogait érvényesíteni, például a szabad felhasználással, addig e rendszerek a legális és az illegális felhasználások esetében ugyanazt a szabályrendszert alkalmazzák; ráadásul gyakran úgy, hogy ezzel nemcsak a használók jogos érdekeit, de gyakran még a magánszféráját is megsértik.¹¹⁰

Az Unió azt kifogásolja, hogy vannak olyan megoldások, amelyekkel az internethasználók összes lépését nyomon lehet követni, és ezeket rögzíteni is lehet. Az pedig, ha valakiről minden olyan adatot összegyűjtenek, amelyből meg lehet állapítani,

¹⁰⁸ GYENGE ANIKÓ - BÉKÉS GERGELY: *A digital rights management szerzői jogi természetéről*. Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle, 1. évf. 1. sz. 2006. febr., 41-57. o.

¹⁰⁹ GYENGE ANIKÓ - BÉKÉS GERGELY (2006) i.m. 41-57. o.

¹¹⁰ SPRÁNITZ GERGELY: *Digitális tartalmak szerzői jogi védelme online környezetben – I-II. rész*. Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle, 2. évf. 3. sz. 2007. jún. 30-47. o. és Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle, 2. évf. 4. sz. 2007. aug. 72-94. o.

mikor mit olvasott, nézett vagy hallgatott meg az interneten, durva beavatkozást jelent a magánszférába.¹¹¹

Nemcsak az Európai Unió tette szavá az internetes tartalomszolgáltatáshoz kapcsolódó, a használókat hátrányosan érintő új eljárások alkalmazása iránti fenntartásait. A leginkább érintett internethasználók közül sokan sérelmezték a használói szokások nyomán követését.¹¹²

A gond ott kezdődik, amikor az Szjt. által biztosított kivételeket a kedvezményezettek nem tudják érvényesíteni, mert ezek a rendszerek nincsenek a kivételes eljárásokra felkészítve.¹¹³ E rendszerekkel kapcsolatban javasolják, hogy azok ne csak a művek integritását, hanem a felhasználók magánszféráját is védjék, használatuk pedig legyen egyértelmű és felhasználóbarát. Indokolt esetben legyen mód a védelmi rendszer jogszerű megkerülésére, például ha közgyűjtemény akar archiválni egy művet, fel lehessen oldani a másolásvédelmet.

Kialakult egy másik megoldás is, ez a Creative Commons, amely újkeletű jogintézményről az alábbi részben lesz szó.

3. Creative Commons

A magáncélú másolatkészítés a szabad felhasználás egyik speciális esete. Az enyhébb jogvédelem, mint például a GNU Szabad Dokumentációs Licenc,¹¹⁴ vagy a Creative Commons¹¹⁵ könnyű átvételt ígér, de mindkettő rendelkezik arról, hogy milyen feltétellel lehet újraközölni a művet.¹¹⁶ A Creative Commons-ban egyfajta lehetőség, hogy a közreadó ragaszkodjon hozzá, hogy az átvételnél továbbra is a CC feltételeit kell alkalmazni, a GNU FDL esetén pedig kötelező az eredeti szöveget az eredeti licenccel továbbadni. Sokak nem figyelnek rá, de ez azt jelenti, hogy például egy blognak az oldalán

¹¹¹ NAGY ZOLTÁN ANDRÁS: *A szerzői jog számítógépes környezetben: új szemlélet a nemzetközi jogban, régi válaszok a hazai jogban*. Magyar Jog, 54. évf. 8. sz. 2007. augusztus, 469-475 o.

¹¹² AMBERG ESZTER: A szerzői jog és a digitális szerzői jogkezelés. *Könyvtári figyelő*, 2005/3.

¹¹³ Példaként: ha a könyvtár egy csökkentlátó ember számára szeretne másolatot készíteni – amelyet a törvény kifejezetten megenged –, nem lehet megtenni, ha a művet másolásvédelmi eszközzel látták el

¹¹⁴ Az angol rövidítésből adódóan GNU Free Documentation License: GNU FDL.

¹¹⁵ Továbbiakban CC.

¹¹⁶ A GNU nem rövidítés, hanem egyfajta operációs rendszer. A GNU/GPL különböző feltételekkel adott felhasználási engedélyt jelent, mely a GNU operációs rendszerre épül. A rendszer lehetőségei „a bizonyos ideig tartó ingyenes futtatást lehetővé tevő kipróbálástól egészen a forráskód hozzáférhetővé tétele mellett az átdolgozás szintén nyílt forráskódú végrehajtásáig terjedhet.”

nem a bekarikázott „C jelet” szükséges a lapon feltüntetni, hanem annak a licencnek a jelölését, amelyik az adott szövegre érvényes.¹¹⁷

A Creative Commons, vagyis a kreatív közjavak egy nonprofit szervezet, melynek célja az olyan kreatív művek mennyiségének növelése, melyeket mások jogszerűen megoszthatnak egymással vagy felhasználhatnak a saját műveikhez. A szervezet fő tevékenysége a Creative Commons licencek kiadása.¹¹⁸

A Creative Commons weblapja lehetővé teszi a szerzői jogi oltalom alá eső művek tulajdonosainak, hogy az oltalom alatt álló jogok egy részét a közönségre hagyományozzák, míg más részét maguknak megtartsák.¹¹⁹ Mindezt változatos licenc és szerződés-formákkal segítik, amelyek lehetővé teszik például a teljes közkinccsé nyilvánítást éppúgy, mint számos szabad licencformát a nyílt tartalom biztosításához. A cél a jelenlegi szerzői jogi törvények problémáinak elkerülése, amelyek a tudás megosztását akadályozzák. A projekt számos szabad licencet kínál fel, amelyeket a jogtulajdonosok felhasználhatnak arra, hogy műveiket a weben publikálják.¹²⁰

A Creative Commons licencei négy feltétel különböző variációiból állnak össze. Ezek:

Attribution (by) – szabadon másolható, terjeszthető, megjelentethető és előadható, illetve módosítható, de csak az eredeti szerző nevének megadásával.

Noncommercial (nc) – szabadon másolható, terjeszthető, megjelentethető és előadható, illetve módosítható, de kizárólag nem kereskedelmi célokra.

No Derivative Works (nd, NoDerivs) – szabadon másolható, terjeszthető, megjelentethető és előadható, de nem módosítható.

Share Alike (sa) – szabadon módosítható, és felhasználható más művekben, de azok ugyanazon licenc alatt kell megjelenjenek, mint az eredeti.

E négy feltétel összesen tizenhat kombinációt adna ki, de csak tizenegy Creative Commons-licenc létezik. Az öt hiányzó licenc közül az egyik semmilyen feltételt nem tartalmaz, ez a public domainnek, a közkinccsnek felel meg; a további négy pedig az, amelyekben az nd és az sa együtt szerepelne. Ezek kölcsönösen kizárják egymást.¹²¹

¹¹⁷ LAWRENCE LESSIG: *Szabad Kultúra – A kreativitás természete és jövője*. Kiskapu Kft. 2005.

¹¹⁸ DUDÁS ÁGNES: *Creative Commons - közjó vagy közellenség?* Infokommunikáció és jog, 3. évf. 1. sz. 2006. január, 5-9 o.

¹¹⁹ CATHARINA MARACKE: *Cultural flat rate, digital libraries, Creative Commons - what role for collecting societies in the 21th century?: statement/panel discussion*. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Internationaler Teil, 59.Jg. 8-9.Heft, 2010. 695-696 o

¹²⁰ FALUDI GÁBOR: *Creative commons felhasználási engedély (CC-licenc) egyes jogi sajátosságai*. Fehér könyv a szellemi tulajdon védelméről. 2006. 136 – 145 o.

¹²¹ Creative Commons bemutatása képregényben. (http://creativecommons.hu/?page_id=8)

A Creative Commons a közösségi részvételre alapuló internetes tartalomtermelés alapvető szerzői jogi infrastruktúrája. Segítségével a szerzők felkészíthetik a műveiket az internetes terjedés, feldolgozás, nem kereskedelmi célú felhasználás elkerülhetetlenül bekövetkező valóságára. A Creative Commons licencek magyarországi bevezetése tehát a hagyományos mediális rendszerekre kitalált szerzői jogi szabályozás felfrissítésére tett kísérlet. E kísérletnek Magyarországon a Média Oktatási és Kutatási Központ ad otthont, de számtalan szerző, kiadó, a kultúra online és offline közvetítői, a kultúrát fogyasztók és újrafelhasználók együtt vesznek benne részt.¹²²

Eddig szó volt a digitalizáció miatt kialakult problémákra létrejött megoldási lehetőségekről. Most ismét rátérek a közös jogkezelőkre és a monopolhelyzetükre. Itt ragadom meg az alkalmat, hogy összekössem a két témakört: a közös jogkezelőket és az online világban a szerzők irányába megjelenő kihívásokat. Véleményem szerint a közös jogkezelés nem csupán az analóg területen fontos, hanem a világháló kapcsán is jelentős szerepet tölt be azon szerzők védelmének érdekében, akik egyedileg nem tudják vagyoni jogaikat érvényre juttatni.

¹²² NAGY DÁNIEL: *A Creative Commons licenc az Egyesült Államok és Magyarország jogrendszerének*. fényében. Szakdolgozat, 2009. 71 o.

V. Szükségszerű-e a közös jogkezelők monopolhelyezete?

A közös jogkezelés szükségszerűen, indokoltan piacuralmi helyzetet teremt, hiszen igazságos mértékű jogdíjakat a tömeges felhasználások körében csak közös képviselő útján lehet elérni. Szükség van ilyen szervezet(ek)re a műfelhasználókkal szembeni piaci ellensúlyként. A működés részletkérdéseit illetően is számos olyan vonást mutat, ami a szükséges koncentrációt bizonyítja.¹²³ A Bizottság is megállapította, hogy bizonyos műfelhasználási típusokra szükséges, hogy a jogok mindig egy kézben, egy társaságnál maradjanak.¹²⁴

A jogi monopólium megszüntetése egyes vélekedések szerint több problémát is okozhat.¹²⁵ Egyrészt ha a jogtulajdonosok különböző szervezetekre bízhatják jogaik kezelését, azzal épp annak az előnye szűnik meg, hogy a jogosítást egyetlen vagy legalábbis kevés forrásból lehet megszerezni. Másrészt viszont gazdasági szempontból – és hosszú távon – a de jure monopolhelyzet megszüntetése nem jelenti a jogkezelők természetes monopoljellegének megszűnését, és egyes szerzők úgy vélik, a verseny kieroöltetése ezen a területen nem biztos, hogy a kívánt cél eléréséhez vezet. Annak veszélyét látják fennforogni, hogy az egész Európai Unióra kiterjedő szabadpiacon egyfajta oligopolikus helyzet alakul ki. Ez pedig – mint ahogyan az hazánkban is megfogalmazódott – veszélyeztetheti a kisebb országok nemzeti repertoárját.¹²⁶

2007 márciusában az Európai Parlament maga is amellett foglalt állást, hogy a Bizottság elképzelése veszélyeztetheti a kis, illetve közép nagyságú jogkezelőket, és hogy „a szerzők és Európa kulturális sokszínűségének érdekeit a legjobban egy tisztességes és átlátható versenyen alapuló rendszer bevezetése szolgálja.”¹²⁷ Érdekes a monopólium kérdésének vizsgálata egy másik szemszögből is. Az Európai Bizottság 2008-ban megjelent sajtóközleményében foglaltak szerint a digitális jogkezelés még erősebb monopólium kialakulásához vezethet, hiszen jellegét tekintve nem más, mint technikai

¹²³ DANIEL GERVAIS: *Collective management of copyright and related rights*. Kluwer Law International. Hague. 2006. 463 o.

¹²⁴ FALUDI GÁBOR (2009) i.m. 126-135 o.

¹²⁵ FALUDI GÁBOR: *A szerzői közös jogkezelés szabályozási környezetének változásai*. (2009) i.m. 64-91. o. és GYERTYÁNFY PÉTER: *The legal status of the organizations of collective management and their market position in Europe*. 124-142. o.

¹²⁶ TÓTH TIHAMÉR: *Az Európai Unió versenyjoga*. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2007.

¹²⁷ Az Európai Parlament 2007. március 13-i állásfoglalása a Bizottság 2005. október 18-i, a jogszerű online zeneszolgáltatás érdekében a szerzői és szomszédos jogok közös, határokon átnyúló kezeléséről szóló ajánlásáról (2005/737/EC) [2006/2008 (INI)] C. pont.

monopólium. Ami önmagában nem jelent veszélyt, azonban kellően körülhatároltnak, ellenőrzöttnek és az egyes érdekekre tekintettel alkalmazottnak kell lennie. A közös jogkezelők monopolhelyzetét illetően jelenleg tehát az az elv látszik elfogadottnak, miszerint az európai elvárásoknak megfelelően lehetőséget kell nyújtani többféle jogosítási modell alkalmazására a piacon.¹²⁸

Az Európai Unióban ösztönzött ezen új rendszerben, főként hogy több közös jogkezelő is piacra léphet egy területen, rendkívül nagy hangsúlyt kap az átláthatóság kérdése is. Az átláthatóságot biztosítandó azonban a jogkezelők igyekeznek minél világosabbá és érthetőbbé tenni működésüket, így például mind a felhasználók, mind a jogosultak számára rendelkezésre állnak online számológépek, amelyek segítségével kiszámíthatják a – külön megállapodás hiányában – általuk fizetendő jogdíjak, illetve a várható bevételek nagyságát. Emellett igen fontos, hogy bizonyos információk szolgáltatásának követelménye. A jogkezelőknek nem áll érdekükben szakítani ezzel a gyakorlattal, hiszen az egyes ügyfelekkel folytatott tárgyalások során előny, ha azok nem tudnak versenytársaik szerződéseinek részleteiről, esetleges jobb feltételeiről.¹²⁹ Így a jogkezelők különböző feltételeket alkalmazhatnak a különböző ügyfelekkel szemben, ami az árdiszkrimináció megengedett keretein belül nem jelent problémát, sőt a közös jogkezelők esetében széles körben elterjedt, negatív tartalom nélküli eszköz mindaddig, amíg az azonos kategóriába tartozó ügyfelek között nem történik hátrányos megkülönböztetés.¹³⁰

¹²⁸ GYENGE ANIKÓ: *A szerzői jogok korlátozásának általános szabályai: a három lépcsős teszt és értelmezése*. Jogtudományi Közlöny. 2006. május 171-185. o.

¹²⁹ FICSOR MIHÁLY: *Collective management of copyright and related rights at a triple crossroads: should it remain voluntary or may it be "extended" or made mandatory?* Copyright bulletin, 2003.October, 1-10 o.

¹³⁰ GYERTYÁNFY PÉTER: *A magyar közös jogkezelés az Európai Unió követelményeinek tükrében: (a jogosultak és a közös jogkezelő viszonya)*.i.m. 133-161. o.

VI. A közös jogkezelő szervezetek és a gazdasági verseny szabadsága¹³¹

A de iure vagy a de facto monopolhelyzetben lévő közös jogkezelőkre nézve is megfogalmazódott az az elvárás, miszerint az Európai Unióban a letelepedés és a szolgáltatásnyújtás szabadsága nem korlátozható.

Az uniós versenyjogi szabályok, mint belső integráció lényeges motorjai alapján a Európai Bizottság korán fellépett azzal az igénnyel, hogy miközben a szerzői és szomszédos jogok benne rejlő, elválaszthatatlan korlátozásait érintetlenül hagyja, addig a monopol helyzetben található közös jogkezelők bizonyos magatartásait megítélje. Tekintettel arra, hogy a digitális fejlődés felgyorsulásáig, sőt egészen napjainkig, a közös jogkezelők léte, a nemzeti jogok és a szerzői jog indokoltak bizonyos korlátozásokat, amelyeket nem tűrt el sok esetben a Verseny Főigazgatóság,¹³² de a közös jogkezelők hagyományosan „kivételezett” helyzetben voltak.

Versenyjogi szempontból megközelítve az Európai Bíróság a szellemi alkotások védelmét biztosító jogok által okozott problémával az uniós versenyjog kezdetén találkozott. Azonban már korán meg is találta a megoldást abba, hogy elválasztotta egymástól a szellemi alkotások jogának létezését a joggal való visszaéléstől.¹³³

A közös jogkezelőknek vannak bizonyos igényeik, amelyeket nehéz teljesíteni a hagyományos versenyszabályok alapján. Az első ilyen igénye a jogkezelőknek, hogy területükön monopolhelyzetben legyenek. Az nem volt vitatott, hogy a közös jogkezelők monopolhelyzetben vannak a tagállamokban, és így az EUMSZ 102. cikk hatálya alá tartoznak, ha a joghatósági kritériumok teljesülnek. Ahol a problémák voltak az helyes magatartás meghatározása. Az érthető, hogy a közös jogkezelők jogdíjakat szedhetnek, azonban annak eldöntése, hogy mekkora legyen a jogdíj, a klasszikus versenypolitikai problémához vezet. Egyrészt a következetes joggyakorlat által is bizonyítva a szerzői és szomszédos jogok magában foglalt eleme a díjazás.¹³⁴ A uniós jog ugyanakkor tilalmazza a túlzó árazást. Annak eldöntése, hogy mi a helyes ár, vagy ha meghatároztuk, hogy egy ártúlzó, akkor mi a teendői, mai napig vita tárgya. Különösen igaz ez a szellemi alkotások terén. Mindazonáltal az Európai Bíróság ítéleteiben elismerte, hogy annak ellenére, hogy a

¹³¹ BOYTHA GYÖRGY: i.m. 187 o.

¹³² Az Európai Unióban a tisztességes piaci verseny felett az Európai Bizottság szervezetében működő Verseny Főigazgatóság őrködik.

¹³³ GYENGE ANIKÓ: *Viták a szerzői jogok közös kezelésének hatékony szabályozása körül.* Infokommunikáció és jog, évf. 6. sz. 2008. okt. 198-199 o.

¹³⁴ DETREKŐI ZSUZSA - PETRÁNYI DÓRA: *A közös jogkezelés - felhasználói szemmel.* Infokommunikáció és jog, 6. évf. 2. sz. 2009.

102. cikk hatálya alá tartoznak a közös jogkezelők, ennek a helyzetnek a fennállása indokolt. Önmagában nem jelent problémát a szerzői jog lényege miatt.

A közös jogkezelők monopolhelyzete az online világban¹³⁵ egyre inkább megkérdőjelezhető, és az Európai Bizottság meg is tette ezt. Számottevő joggyakorlatról, sőt igazából joggyakorlatról, e tekintetben nem is beszélhetünk, azonban az Európai Bíróság legújabb eseteiben már körvonalazni látszik azon megközelítését, hogy az online világban más elvek mentén kell megítélni a közös jogkezelőket. Lényegesen nehezebb helyzetben volt az Európai Bizottság a 101. cikk alkalmazásának vonatkozásában. Viszonylag egyértelmű volt, hogy az uniós piac lényegi céljával ellentétes terület, hiszen benne rejlik a szerzői jogi védelem rendszerében és a szerzői jogok kezelésének természetében. A jogfejlődés kezdeti szakaszában számos okra visszavezethetően elképzelhetetlen volt közösségi méretű közös jogkezelők megalakítása. Így a közös jogkezelők a lassan meginduló uniós piaci integráció ellenére szigorúan nemzeti alapon működtek továbbra is. A közös jogkezelők közötti együttműködésekkel eredő, és a legsúlyosabb versenyjogi jogsértések közé tartozó területi korlátozásokra ugyanakkor szükséges volt megoldást találni. Különös élel jelentkezett a probléma a kölcsönös képviseleti szerződések esetében, hiszen ilyen esetekben potenciális versenytársak közötti megállapodások születnek. Ugyanakkor a kölcsönös képviseleti megállapodások pontosan azt érték és érik el, hogy a közös jogkezelők nem merészkednek más tagállamokba, mint a sajátjuk. Mindenesetre máig érvényesül az elgondolás, hogy a közös jogkezelők a hagyományos, offline világban nem képesek felügyelni a felhasználást, így együttműködésük elkerülhetetlen. Az online világban ez a helyzet azonban változóban van.¹³⁶

A Bizottság kifejezetten előnyben részesíti ugyanis a legújabb jogfejlődés alapján az olyan megoldásokat, ahol nő a közös jogkezelők hatékonysága amellet, hogy egyben korlátozott mértékű verseny is létrejön. Ezt továbbá megtámogatja azzal is az Európai Bizottság, hogy a digitalizáció¹³⁷ által teremtett lehetőségek immár az egyének, a szerzők számára is lehetővé tesznek korábban elképzelhetetlen szintű felügyeletet és rendelkezést a műveik felett. A modern technológiából eredő ezen lehetőségek immár önálló értékelési szempontot jelenthetnek egy magatartás megállapítása során.

¹³⁵ MUNKÁCSI PÉTER (2004) i.m.

¹³⁶ SILKE V. LEWINSKI: *A szerzői jogok kötelező közös jogkezelésének magyar szabályai a nemzetközi jog és az európai jog tükrében*. Jogtudományi Közlöny, 59/7-8. 2004.

¹³⁷ MEZEI PÉTER: (2010) i.m. 250. o.

Egyértelműen állást foglalni nagyon nehéz,¹³⁸ és az hogy a versenyjogi szabályok alkalmazása hogyan alakul a jövőben még kérdéses. Az viszont biztos, hogy a közös jogkezelők előtérbe kerültek. Nem csak közösségi, hanem nemzeti szinten is. Ez bár alapvető változást nem valószínűsít az offline közös jogkezelés esetében a versenyjogi gyakorlatban, a közös jogkezelők mégis alaposabb vizsgálatokra számíthatnak a jövőben. Az Európai Bizottság Versenyügyi Főigazgatósága hagyományosan rendkívül hatékony érdekérvényesítő, így a közelmúltban jelentkező ügyekben a közös jogkezelők nem kívántak formális, önálló Bizottsági határozatot, hanem inkább felhagytak a magatartással, vagy kötelezettségvállalást tettek. Ennek a jelentősége abban van, hogy maga az iparág is keresi a megoldásokat.¹³⁹ A közös jogkezelők oldaláról is hasznosabb, ha ők állnak elő egy elfogadható alternatívával, mintha a Versenyügyi Főigazgatóság teszi. A versenyjogi gyakorlat a jövőben akkor ölthet igazán hatékony formát, ha az Európai Bizottság megtalálja azt a modellt, amely alapján a digitális világ korában versenyeztetni kívánja a közös jogkezelőket.

¹³⁸ BOYTHA GYÖRGY: (2008) i. m. 186-187 o.

¹³⁹ SIMON STOKES: *Digital copyright – Law and Practice*. Second edition. Hart, Oxford and Portland, Oregon. 2005. 185 o.

VII. Összegzés

A szellemi alkotások ösztönzése a magyar Szjt. preambulumban a szerzői jogi szabályozás céljai között szerepel, melyben a nemzeti és az egyetemes kultúra értékeinek megóvása, illetve a szerzők és más jogosultak, valamint a felhasználók és a széles közönség érdekei közötti egyensúly megteremtése és fenntartása a kitűzött cél.¹⁴⁰ A preambulum kitér továbbá arra, hogy a szerzői jogi szabályozásnak az oktatás, a művelődés, a tudományos kutatás és a szabad információhoz jutás igényeire is tekintettel kell lennie, gondoskodva egyidejűleg a szerzői jog és a kapcsolódó jogok széles körű, hatékony érvényesüléséről. Valamennyi cél megvalósításakor figyelemmel kell lenni mind a nemzetközi, mind pedig az európai uniós szabályozásra is.¹⁴¹ A közérdeket, ezen belül a felhasználói érdekeket szolgálja a gazdasági verseny szabadsága, ami biztosítja a minél kedvezőbb feltételeket kínáló felhasználást, továbbá a tudományos és művészeti élet szabadságához való jogot.¹⁴²

A digitális felhasználások területén felmérve a valóságos helyzetet, alternatív lehetőségek felkutatására és kompromisszumos megoldásokra kellene a figyelmünket irányítani, és nem a korlátozásokat, valamint a tiltásokat előtérbe helyezni. Ilyen módon a szerzői művek kereskedelme területén új lehetőségek nyílhatnának meg, például széles körű „átalánydíjakkal” egyenlítőnk ki a jogosultakat, amivel még arra is ösztönöznék őket, hogy legyen kedvük további kreatív tartalmak létrehozására.¹⁴³

Egyensúlyban tartani a különféle jogos érdekeket igen nehéz. Az egyensúly megtalálását semmiképp nem segíti elő az eltérő vélemények helytelen formában történő kinyilvánítás, főleg, ha annak nem a kompromisszum megtalálása a célja. Sajnálatos módon látnunk kell, hogy a szerzői jog kezdi elveszítette napjainkra eredeti funkcióját.¹⁴⁴

A kompromisszumkeresés során figyelemben kell vennünk, hogy a szerzőknek biztosítanunk kell mind a vagyoni, mind a személyhez fűződő jogait. Ugyan az alkotók a közönség elismeréseként értékelhetik műveik széles körű felhasználását, viszont olyan világban élünk, hogy fontos és szükséges számukra az anyagi elismerés is. A helyzet a

¹⁴⁰ Vö.: WCT preambulumaival

¹⁴¹ JUKKA LIEDES: *Cultural diversity and copyright*. In: TATTAY LEVENTE (szerk.): Emlékkönyv Ficsor Mihály 70. születésnapja alkalmából barátaitól. Szent István Társulat, Budapest, 2009.

¹⁴² HORVÁTH PÉTER: *A közös jogkezelés intézményéről*. Adóellenőrzés, 3. évf. 7. sz. 2009. június, 6-8 o. és *A jogosulatlan felhasználás önmagában megalapozza a közös jogkezelő díjkövetelését*. Adóellenőrzés, 3. évf. 7. sz. 2009. június. 13-14. o.

¹⁴³ FODOR: i.m. 88. o.

¹⁴⁴ POGÁCSÁS ANETT: *Szerzői jog újratöltve*. Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle, 5. évf. 6. sz. 2010.december. 33-40 o.

könyvnyomtatás megjelenésekor is hasonló volt: új technikai feltételek és ennek következtében új társadalmi igények jelennek meg, valamint különböző egyre inkább egymásnak feszülő jogos érdekek. Igaz napjainkban komoly iparágak épültek a szerzői alkotásokra, a lényeg azonban még ma is ugyanaz: a szellemi alkotások védelme, a kreativitás ösztönzése. Kétségtelen, hogy a szerzői jognak lépést kell tartania a technikai fejlődéssel, és figyelemmel kell lennie többféle igényre, érdekre.¹⁴⁵

A kompromisszumokra törekvő megállapodásokra egyre több példa van, melyek a technikai fejlődést nem elítélik, hanem annak előnyeit aknázzák ki. Az internet valóban közvetlen kapcsolatot teremt az alkotók, illetve a felhasználók és a közönség között. A szerzői jogban átalakulásra van szükség, valóban az igényekhez kell igazítani a tartalmát, illetve eddigi fogalmait újra kell értelmeznünk a XXI. században jelen lévő körülményekhez. Kérdéses azonban, hogy ez egyáltalán elképzelhető-e?¹⁴⁶

Mindenképp szükséges, hogy a szerzői jogi szabályoknak a folyamatos technikai fejlődés következtében szükségessé váló változtatása során ne feledkezzünk el arról, mi is a jogterület alapvető feladata a számos egyéb érdek, érték védelme mellett: a kreatív, alkotó ember szellemi tevékenységének elismerése, a szerzőnek a művére vonatkozó vagyoni és személyhez fűződő jogainak védelme. Nem tűnik egyszerű feladatnak a szerteágazó műtípusokra és valamennyi szereplőre tekintettel levő szabályozás kialakítása, de nem kivitelezhetetlen.¹⁴⁷

A téma globális jellegéből fakadóan felmerülhet egy olyan megoldás, hogy az országok lehető legszélesebb körét felölelő nemzetközi együttműködés keretében kell választ adni a kihívásra. A kulturális értékek folyamatos elérhetővé tételére kell törekedni, ami jogvédett művek esetén természetesen a díjfizetés valamilyen formáját feltételezi. Leghatékonyabbnak pedig egy, a jogosultak érdekei mellett a társadalmi igényeket és a valóságot is szem előtt tartó egyensúlyi megoldás kerülhet csak szóba. Itt juthatnának jelentős szerephez a közös jogkezelő szervezetek, de már új szabályoknak megfelelően, alkalmazkodva a digitális kor követelményeihez és sajátosságaihoz.

¹⁴⁵ POGÁCSÁS ANETT: *A holland közös jogkezelési modell néhány tanulsága. Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle*, 3. évf. 2. sz. 2008. április. 20-34 o.

¹⁴⁶ POGÁCSÁS ANETT: *A televíziózásban az információs társadalom hatására felmerülő egyes szerzői jogi kérdések I-2. Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle*, 1. évf. 2. sz. 2006. április. 35-49 o. és *Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle*, 1. évf. 2. sz. 2006. június. 23-30 o.

¹⁴⁷ FALUDI GÁBOR: *A digitális televíziózás szerzői jogi szemmel*. *Infokommunikáció és jog*, 4. évf. 4. sz. 2007. aug., 113-121 o.

VIII. Irodalomjegyzék

1. AKESTER, PATRÍCIA: *The impact of digital rights management on freedom of expression - the first empirical assessment*. International Review of Intellectual Property and Competition Law, vol.41. issue 1. 2010.
2. AMBERG ESZTER: A szerzői jog és a digitális szerzői jogkezelés. *Könyvtári figyelő*, 2005/3.
3. APLIN, TANYA: *Copyright law in the digital society. The Challenges of Multimedia*. Hart, Oxford – Portland Oregon 2005.
4. BARTÓKI-GÖNCZY BALÁZS: *A tárhelyszolgáltatók felelőssége a jogsértő tartalmakért - különös tekintettel a francia bíróságok gyakorlatára*, Iustum Aequum Salutare, VII. 2011/3, Budapest, 2011.
5. BODÓ BALÁZS: *A szerzői jog kalóza*. Typotex. Bp. 2011.
6. BOGSCH ATTILA - BOYTHA GYÖRGY - FALUDI GÁBOR - GYERTYÁNFY PÉTER: *A szerzői jogi törvény magyarázata*. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. Bp. 2006.
7. BOYTHA GYÖRGY - GYERTYÁNFY PÉTER - KARDOS GYULA - WELKER ÁRPÁD (lektorálta). *A Zeneszerzők Szövetkezetétől az Artisjus Egyesületig: 1907-2007 : a zenei közös jogkezelés száz éve Magyarországon*. Kiadó: Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület, Bp. 2007.
8. BOYTHA GYÖRGY - BORONKAY MIKLÓS - CSEPELY-KNORR TAMÁS - SZILÁGYI PÁL: *A szerzői jogok közös kezelésének versenyjogi vonatkozásai. Különös tekintettel a technikai fejlődés által támasztott kihívásokra*. Versenyjogi Kutatóközpont, 2008, 193 o. (A kutatást támogatta a Gazdasági Versenyhivatal Versenykultúra Központja.)
9. CSERBA VERONIKA - MUNKÁCSI PÉTER: *Lehetőség az önszabályozásra? A DRM-megoldások hatása a nemzetközi szerzői jogi közös jogkezelés gyakorlatára*. Fehér könyv a szellemi tulajdon védelméről. 2007.
10. CSERBA VERONIKA – FICSOR MIHÁLY – HEPP NÓRA – KISS ZOLTÁN – MUNKÁCSI PÉTER – PENYIGEY KRISZTINA. Szerkesztette: KISS MARIETTA. *A közös jogkezelők által alkalmazott szerzői jogdíjak szerepe az audiovizuális szektorban: ÖSSZEFOGLALÓ TANULMÁNY*, Budapest, 2007. május 17.
11. VIOLAINE DEHIN: *The future of legal online music services in the European Union: a review of the EU Commission's recent initiatives in cross-border copyright management*. European Intellectual Property Review, vol. 32. issue 5. 2010.

12. DUDÁS ÁGNES: *Creative Commons - közjó vagy közellenség?* Infokommunikáció és jog, 3. évf. 1. sz. 2006. január.
13. DANIEL GERVAIS: *Collective management of copyright and related rights.* Kluwer Law International. Hague. 2006.
14. DETREKŐI ZSUZSA - PETRÁNYI DÓRA: *A közös jogkezelés - felhasználói szemmel.* Infokommunikáció és jog, 6. évf. 2. sz. 2009. április.
15. FALUDI GÁBOR: *A szerzői közös jogkezelés szabályozási környezetének változásai.* In: TATTAY LEVENTE (szerk.): Emlékkönyv Ficsor Mihály 70. születésnapja alkalmából barátaitól. Szent István Társulat, Budapest, 2009.
16. FALUDI GÁBOR: *A szerzői közös jogkezelés, mint szabályozott monopólium.* Infokommunikáció és jog, 6. évf. 4. sz. 2009. augusztus.
17. FALUDI GÁBOR: *A szerzői jog és az iparjogvédelem belső korlátjai.* Jogtudományi Közlöny 7/2006.
18. FALUDI GÁBOR – SZINGER ANDRÁS – TÓTH PÉTER BENJAMIN: *Az internetes lehívásra hozzáférhetővé tétel közös jogkezelés útján történ engedélyezésének egyes gyakorlati kérdései.* Védjegyvilág, XII. évf., 2002. 2. szám.
19. FALUDI GÁBOR: *Creative commons felhasználási engedély (CC-licenc) egyes jogi sajátosságai.* Fehér könyv a szellemi tulajdon védelméről. 2006.
20. FALUDI GÁBOR: *A digitális televíziózás szerzői jogi szemmel.* Infokommunikáció és jog, 4. évf. 4. sz. 2007. augusztus.
21. FALUDI GÁBOR: *Első oldal.* Infokommunikáció és jog, 8. évf. 6. sz. 2011. december.
22. FALUDI GÁBOR – GYENGE ANIKÓ: *A fájlmegosztás – hazai és uniós jogi szemmel.* Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle, 6. évf. 6. sz. 2011. december.
23. FICSOR MIHÁLY: *Collective management of copyright and related rights at a triple crossroads: should it remain voluntary or may it be "extended" or made mandatory?* Copyright bulletin, 2003.October.
24. FICSOR MIHÁLY – KISS ZOLTÁN (Szerk.): *A szerzői jog gyakorlati alkalmazása a digitális online környezetben: a Szerzői Jogi Szakértő Testület véleményeinek gyűjteménye: 2004-2009.* Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. Budapest. 2010.

25. FODOR KLAUDIA FRANCISKA: *A digitális magáncélú másolás kompenzációjának lehetőségei*. Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle, 4. évf. 4. sz. 2009. augusztus.
26. GYENGE ANIKÓ: *Szerzői jogi korlátozások és a szerzői jog emberi jogi háttere*. Hvgorac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest. 2010.
27. GYENGE ANIKÓ: *Viták a szerzői jogok közös kezelésének hatékony szabályozása körül*. Infokommunikáció és jog, 5. évf. 6. sz. 2008. október.
28. GYENGE ANIKÓ – BÉKÉS GERGELY: *A digital rights management szerzői jogi természetéről*. Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle, 1. évf. 1. sz. 2006. február.
29. GYERTYÁNFY PÉTER: *A magyar közös jogkezelés az Európai Unió követelményeinek tükrében: (a jogosultak és a közös jogkezelő viszonya)*. Liber amicorum.
30. GYERTYÁNFY PÉTER: *Jog nélkül kultúra sem terem - kultúrpolitika és szerzői jog*. Magyar Jog, 53. évf. 8. sz. 2006.
31. GYERTYÁNFY PÉTER – FALUDI GÁBOR – KABAI ESZTER – SZINGER ANDRÁS – TÓTH PÉTER BENJAMIN: *Szerzői művek, védjegyek és szellemi teljesítmények az interneten – a magyar jogi védelem*. Magyar Jog, 52.évf. 3. sz. 2005. március.
32. GYERTYÁNFY PÉTER: *Meddig terjedjen még a szerzői jog?* Jogtudományi Közlöny, 2001. 9. sz.
33. GYERTYÁNFY PÉTER: *Tévíton az európai zenei közös jogkezelé.* Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle, 4. évf. 6. sz. 2009. december.
34. GYERTYÁNFY PÉTER: *Collective management of music rights in Europe. After the CISAC decision*. International Review of Intellectual Property and Competition Law, 41/1. 2010.
35. HORVÁTH PÉTER: *A közös jogkezelés intézményéről.* és *A jogosulatlan felhasználás önmagában megalapozza a közös jogkezelő díjkövetelését*. Adóellenőrzés, 3. évf. 7. sz. 2009. június.
36. KOLTAY ANDRÁS – NYAKAS LEVENTE – MAYER ANNAMÁRIA – POGÁCSÁS ANETT: *A médiaszolgáltatás és a sajtótermék fogalma az új magyar médiaszabályozásban*. Iustum Aequum Salutare, 2011/4.
37. LAWRENCE LESSIG: *Szabad Kultúra – A kreativitás természete és jövője*. Kiskapu Kft. 2005.

38. LIBER AMICORUM: studia P. Gyertyánfy dedicata: ünnepi dolgozatok Gyertyánfy Péter tiszteletére. Szerk. Faludi Gábor. 2008.
39. LONTAI – FALUDI – GYERTYÁNFY – VÉKÁS: *Szellemi alkotások joga*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2006.
40. NICOLA LUCCHI: *Digital media & intellectual property*. Springer, 2006.
41. CATHARINA MARACKE: *Cultural flat rate, digital libraries, Creative Commons - what role for collecting societies in the 21th century?: statement/panel discussion*. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Internationaler Teil, 59.Jg. 8-9.Heft, 2010.
42. MEZEI PÉTER: *A szerzői jog története a törvényi szabályozásig (1884: XVI. tc.)*. Jogelméleti Szemle, 2004. 3. sz.
43. MEZEI PÉTER: *Digitális sampling és fájlcsere*. Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar 2010.
44. MUNKÁCSI PÉTER: *A szerzői és a kapcsolódó jogok közös jogkezelése, a DRM-rendszer az Európai Unió belső piacán - új fejlemények a közösségi szintű szerzői jogi jogpolitikában*. Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle, 9. évf. 4. sz. 2004. augusztus.
45. NAGY DÁNIEL: *A Creative Commons licenc az Egyesült Államok és Magyarország jogrendszerének fényében*. Szakdolgozat, 2009.
46. NAGY ZOLTÁN ANDRÁS: *A szerzői jog számítógépes környezetben: új szemlélet a nemzetközi jogban, régi válaszok a hazai jogban*. Magyar Jog, 54. évf. 8. sz. 2007. augusztus.
47. KARL-NIKOLAUS PEIFER: *A legal view of selected aspects and the development of Digital Europe*. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Internationaler Teil, 59.Jg. 8-9.Heft 2010. August-September.
48. PENYIGEY KRISZTINA - MUNKÁCSI PÉTER: *A szerzői jogi ágazatok gazdasági súlya Magyarországon*. MSZH, 2005.
49. PENYIGEI KRISZTINA: *Jogdíjak az audiovizuális szektorban – a közgazdász szemével*. Fehér könyv a szellemi tulajdon védelméről: 2007. MSZH. 2008.
50. POGÁCSÁS ANETT: *A holland közös jogkezelési modell néhány tanulsága*. Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle, 3. évf. 2. sz. 2008. április.
51. POGÁCSÁS ANETT: *Szerzői jog újratöltve*. Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle, 5. évf. 6. sz. 2010.december.

52. POGÁCSÁS ANETT: *A televíziózásban az információs társadalom hatására felmerülő egyes szerzői jogi kérdések 1-2.* Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle, 1. évf. 2. sz. 2006. április. és Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle, 1. évf. 2. sz. 2006. június.
53. SÁR CSABA: *A szerzői jog kihívásai a XXI. században.* Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle, 2. évf. 1. különszám 2007. május.
54. SILKE VON. LEWINSKI: *A szerzői jogok kötelező közös jogkezelésének magyar szabályai a nemzetközi jog és az európai jog tükrében.* Jogtudományi Közlöny, 59/7-8. 2004.
55. SPRÁNITZ GERGELY: *Digitális tartalmak szerzői jogi védelme online környezetben – I-II. rész.* Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle, 2. évf. 3. sz. 2007. jún. 30-47 o. és Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle, 2. évf. 4. sz. 2007. augusztus.
56. SIMON STOKES: *Digital copyright – Law and Practice.* Second edition. Hart, Oxford and Portland, Oregon. 2005.
57. IRINI A. STAMATOUDI: *Copyright enforcement and the internet.* Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn, 2010.
58. TATTAY LEVENTE: *Az információs társadalom és az EU INFOSOC irányelve,* Magyar Jog 8/2004.
59. TATTAY LEVENTE – PINTZ GYÖRGY – POGÁCSÁS ANETT: *Szellemi alkotások joga.* Szent István Társulat, Budapest, 2011.
60. TÓSZEGI ZSUZSANNA: *A digitalizálás és a szerzői jogok.* Tudományos és műszaki tájékoztatás: könyvtár-és információtudományi szakfolyóirat 51. évf. 2. sz.
61. TÓSZEGI ZSUZSANNA: *A szerzői jogok védelmét szolgáló digitális technológia.* Tudományos és műszaki tájékoztatás: könyvtár-és információtudományi szakfolyóirat 53. évf. 10. sz. 2006.
62. TÓTH PÉTER BENJAMIN: *Digital Rights Management or Digital Content Control,* in: INDICARE Monitor Vol. 1, No 8, 28 January 2005. http://www.indicare.org/tikiread_article.php?articleId=67
63. TÓTH PÉTER BENJAMIN: *Okok és gyógy módok - az online tartalompiac.* Infokommunikáció és jog, 8. évf. 42. sz. 2011. február.
64. TÓTH TIHAMÉR: *Az Európai Unió versenyjoga.* Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. Budapest, 2007.
65. TÓTH TIHAMÉR: *Versenyjog.* Szent István Társulat, 2010.

IX. Forrásjegyzék

1. Nemzeti jogszabályok

1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról

A szellemi tulajdonra vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CLXXIII. törvény - 2012. január 1-jei hatállyal - módosította az Szt-t.

26/2010. (XII. 28.) KIM rendelet a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala által vezetett önkéntes műnyilvántartás részletes szabályairól

307/2011. (XII. 23.) Korm. rendelet a közös jogkezelő szervezetek nyilvántartására, felügyeletére, felügyeleti díjaira, valamint e szervezetek nyilvántartásával, felügyeletével és díjszabásának jóváhagyásával kapcsolatos eljárásokban az elektronikus úton történő kapcsolattartásra vonatkozó részletes szabályokról

37/2011. (XII. 23.) KIM rendelet a közös jogkezelő szervezetek nyilvántartásával kapcsolatos eljárásokért fizetendő igazgatási szolgáltatási díjra vonatkozó szabályokról

2. Uniós jogszabályok

A Tanács 93/83/EGK irányelve a műholdas műsorsugárzásra és a vezeték útján történő továbbközvetítésre alkalmazandó szerzői jogra és a szerzői joggal kapcsolatos jogokra vonatkozó egyes szabályok összehangolásáról.

A Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve az információs társadalommal kapcsolatos szerzői és szomszédos jogokról.

Az Európai Parlament és a Tanács 2004/48/EK irányelve a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről.

A Bizottság ajánlása (2005/737/EK)(2005. május 18.) a jogszerű online zeneszolgáltatás érdekében a szerzői és szomszédos jogok közös, határokon átnyúló kezeléséről.

A Bizottság ajánlása (2006/585/EK)(2006. augusztus 24.) a kulturális anyagok digitalizálásáról és online hozzáférhetőségéről, valamint a digitális megőrzésről.

Az Európai Parlament (2005/737/EC) 2007. március 13-i állásfoglalása a Bizottság 2005. október 18-i, a jogszerű online zeneszolgáltatás érdekében a szerzői és szomszédos jogok közös, határokon átnyúló kezeléséről szóló ajánlásáról.